

Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības
ministrija

Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums

Lielupes upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāna 2016.-2021. gadam un Lielupes upju baseinu apgabala plūdu risku pārvaldības plāna 2016.-2021. gadam

VIDES PĀRSKATS

Rīgā, 2016. gada maijā

Satura rādītājs

Ievads.....	4
1. Atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna saistība ar pirmo Lielupes apsaimniekošanas plānu	7
1.1. Politikas plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings.....	7
1.2. Analīze par būtiskām izmaiņām	8
2. Vides pārskata sagatavošanā iesaistītās institūcijas, sabiedrības līdzdalība un problēmas nepieciešamās informācijas iegūšanā	11
2.1. Galvenie pamatprincipi un metodes	11
2.2. Vides pārskata saturs	12
2.3. Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma gaita, norādot arī problēmas nepieciešamās informācijas ieguvē.....	12
2.4. Sabiedrības līdzdalība	13
3. Izvērtējamā plānošanas dokumenta struktūra un saturs	14
3.1. Vispārīgā informācija.....	14
3.2. Esošās situācijas vērtējums	15
3.3. Raksturojums un slodžu izvērtējums	16
3.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas	22
3.5. Monitoringa kvalitātes raksturojums un rezultāti	24
3.6. Vides kvalitātes mērķi	24
3.7. Integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem.....	26
3.8. Ekonomiskā analīze	27
3.9. Pasākumu programmas un to realizācija	28
3.10. Atbildīgo institūciju kontaktinformācija.....	30
4. Ar plānošanas dokumentu saistītās ilgtspējīgas attīstības problēmas.....	30
4.1. Ūdeņu pārvaldība.....	31
4.2. Tautsaimniecības attīstība Lielupes baseinā	31
4.3. Demogrāfijas dinamika un tās ietekme uz komunālajiem pakalpojumiem	34
4.4. Pārrobežu riski	34
5. Plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums. Īss iespējamo alternatīvu izvēles pamatojums	35
5.1. Plūdu risku samazināšana un ar to saistītās problēmas.....	37
5.2. Ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas tālāka attīstība.....	38
5.3. Ūdeņu eitrofikācija un lauksaimniecības attīstība, akvakultūra	39
5.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas un ainavas	40
5.5. Kultūras mantojuma saglabāšana.....	41
6. Vides stāvokļa iespējamās izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots	42
7. Risinājumi, lai novērstu vai samazinātu plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu neīstenošanas riskus.....	43
8. Iespējamie kompensēšanas pasākumi.....	44
9. Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās būtiskās pārrobežu ietekmes novērtējums.....	44
10. Plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings	45

11. Vides pārskata kopsavilkums	46
---------------------------------------	----

Ievads

Eiropas Parlamenta un Padomes 2000.gada 23.oktobra Direktīva 2000/60/EK, kas nosaka struktūru Eiropas Kopienas rīcībai ūdeņu aizsardzības politikas jomā (turpmāk – Ūdeņu direktīva), izveido visaptverošu sistēmu virszemes iekšējo ūdeņu, jūras piekrastes un pārejas ūdeņu, kā arī pazemes ūdeņu aizsardzībai. Ūdeņu direktīvas galvenais mērķis ir saglabāt un uzlabot virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti. Šo mērķu sasniegšanai tā uzdod katrai Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstij izstrādāt specifisku plānošanas dokumentu – upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plānu (turpmāk – apsaimniekošanas plāns), kuru atjauno reizi sešos gados. Apsaimniekošanas plāna saturu nosaka 2009. gada 25. jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr. 646 „Noteikumi par upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāniem un pasākumu programmām”.

Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu, kurā ir pārņemtas Ūdeņu direktīvas prasības, Latvijā izdalīti četri – Daugavas, Lielupes, Gaujas un Ventas – upju baseinu apgabali. Katram no tiem ir jāizstrādā savs apsaimniekošanas plāns. Pirmais apsaimniekošanas plāns Lielupes upju baseinu apgabalam (turpmāk – Lielupes apgabals¹) tika izstrādāts laika periodam no 2009. gada līdz 2015.gadam; tas apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2010. gada 6.maija rīkojumu Nr.143 (turpmāk – pirmais Lielupes apsaimniekošanas plāns). Atjaunotais Lielupes upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns, kas paredzēts 2016.-2021. gadam, apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2015. gada 17.novembra rīkojumu Nr.335 (turpmāk – atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns).

Ūdens apsaimniekošanas likumā ir pārņemtas arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 23.oktobra Direktīvas 2007/60/EK par plūdu riska novērtējumu un pārvaldību (turpmāk – Plūdu direktīva) prasības. Šī direktīva uzdod dalībvalstīm veikt plūdu riska sākotnējo novērtējumu un, pamatojoties uz to, noteikt plūdu apdraudētās teritorijas katrā upju baseinu apgabalā. Šīm teritorijām uzdots sagatavot plūdu iespējamo postījumu kartes un plūdu riska kartes, kā arī plūdu riska pārvaldības plānus, kurus, līdzīgi kā apsaimniekošanas plānus, atjauno reizi sešos gados.

Lai apzinātu un ar dažādiem pasākumiem mazinātu plūdu risku un to izraisītās negatīvās sekas, ir nepieciešams sistēmiski pārvaldīt plūdu risku tam pakļautajās teritorijās, ņemot vērā šajās teritorijās noteiktos mērķus laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai. Tāpēc apsaimniekošanas plānu un plūdu risku pārvaldības plānu izstrāde ir vairāk vai mazāk integrēts process. Ūdens apsaimniekošanas likums nosaka, ka plūdu risku pārvaldības plānu iekļauj apsaimniekošanas plānā kā tā sastāvdaļu, radot iespēju ūdeņu stāvokli un kvalitāti izvirzīt kā svarīgus priekšnosacījumus ūdens kvantitatīvo ekstrēmu (plūdu) pārvaldības pasākumu veikšanai. Bet tas nebūt nenozīmē, ka šo lielā mērā pretrunīgo aspektu izvērtējums jāapvieno vienā un praktiski grūti pielietojamā dokumentā. Tāpēc Lielupes apgabala apsaimniekošanai 2016.-2021. gadā ir izstrādāti, sabiedriski apspriesti un apstiprināti divi atsevišķi dokumenti – atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns un Plūdu riska pārvaldības plāns (turpmāk – Plūdu plāns). Tomēr abiem šiem dokumentiem veikts vienots un integrēts stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma process, kuram sagatavots integrēts Vides pārskata ziņojums.

Plūdu riska sākotnējais izvērtējums apstiprināts ar 2007. gada 20. decembra Ministru kabineta rīkojumu Nr.830 „Plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības nacionālā programma 2008.-2015. gadam” (turpmāk – Plūdu programma). Plūdu programmā noteiktajām plūdu

---

¹ Pēc Ūdens apsaimniekošanas likumā dotās definīcijas „upju baseinu apgabals” ir sauszemes un jūras teritorija, ko veido vienas upes vai vairāku blakus esošu upju baseini, kā arī ar tiem saistītie pazemes ūdeņi un piekrastes ūdeņi.

riska teritorijām Lielupes apgabalā 2011.gadā tika izstrādās plūdu riska un postījumu vietu kartes, kuras ir iekļautas Plūdu riska informācijas sistēmā (<http://pludi.meteo.lv/floris/>). Informācijas sistēma veidota kā civilās aizsardzības un teritorijas plānošanas instruments, lai nodrošinātu valsts un pašvaldību institūcijas ar atbilstošiem digitālajiem kartogrāfiskajiem materiāliem, kas ļautu plūdu risku savlaicīgi un kvalitatīvi integrēt dažāda līmeņa teritoriju plānošanas dokumentos, kā arī nodrošinātu kvalitatīvu informāciju institūcijām, kas atbild par rīcības koordināciju plūdu gadījumā.

Plūdu riska pārvaldība ir integrēts pasākums, ko uz dabas katastrofu un tautsaimniecības attīstības radīto risku izvērtējuma pamata veic par vides informāciju un vides pārvaldību, teritoriālo plānošanu un civilo aizsardzību atbildīgās institūcijas. Latvijā, līdzīgi kā visā pasaulē, visblīvāk apdzīvotas ir tieši jūras piekraste un upju palienes. Tajās bez iedzīvotājiem atrodas gan vēl saglabājušās dabīgās ekosistēmas, gan materiālās un kultūras vērtības, kuras klimata pārmaiņu ietekmē tiek aizvien vairāk pakļautas plūdu riskam.

ES ūdens politika ir savstarpēji integrēta daudz lielākā mērā nekā nodrošina plūdu pārvaldības un upju baseinu apsaimniekošanas pasākumu savstarpēja izvērtēšana un saskaņošana. Šajā politikā integrētas daudzas direktīvas dzeramā ūdens apgādes, komunālo notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas, pazemes ūdeņu aizsardzības, prioritāro zivju ūdeņu aizsardzības, peldūdeņu aizsardzības, dabas aizsardzības jomās. ES ūdens politika ir cieši saistīta ar Kopīgo lauksaimniecības politiku, Kopīgo Zivsaimniecības politiku, ES transporta politiku, enerģētikas un klimata pārmaiņu politiku. ES jūras ūdeņu aizsardzības politiku veido Eiropas Padomes un Parlamenta 2008. gada 17. jūnija Direktīva 2008/56/EK ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai jūras vides politikas jomā (turpmāk – Jūras stratēģijas direktīva). Visu Eiropas upju ūdeņi ietek Eiropas piekrastes jūrās, tāpēc apsaimniekošanas plānu uzdevums ir arī ar iekšzemes ūdeņu stāvokļa uzlabošanas pasākumiem sekmēt laba jūras vides stāvokļa sasniegšanu. Lielupe ietek Rīgas jūras līci un tālāk tās ūdeņi nonāk Baltijas jūrā. Tāpēc gan apsaimniekošanas plāna kontekstā, gan attiecībā uz Jūras stratēģijas direktīvas īstenošanu Baltijas jūras sateces baseinā, liela nozīme ir Helsinku konvencijas par Baltijas jūras vides aizsardzību dalībvalstu lēmumiem par Baltijas jūras rīcības plānā ietvertajām un dalībvalstīm saistošajām slāpekļa (N) un fosfora (P) samazināšanas kvotām.

Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns atbilstoši Ministru Kabineta 2004.gada 23.marta noteikumiem Nr.157 “Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 157) ir vidēja termiņa reģionāla līmeņa vides politikas plānošanas dokumenti, kas aptver ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas jomu. Tajos izvirzītie mērķi – sasniegt labu ūdeņu stāvokli un samazināt ar plūdiem saistītu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēku veselību, vidi, kultūras mantojumu un saimniecisko darbību – atbilst Latvijas vidēja termiņa vides politikas pamatnostādņem un principiem. Latvijas vides politika, tai skaitā, virszemes un pazemes ūdeņu apsaimniekošanai un aizsardzībai, definēta Vides politikas pamatnostādņēs 2014.-2020. gadam (turpmāk – VPP2020), kas apstiprinātas ar Ministru kabineta 2014. gada 26. marta rīkojumu Nr.130.

Atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā ir ietverta jaunāka informācija par virszemes un pazemes ūdeņu stāvokli un tā izmaiņām Lielupes apgabalā kopumā un katrā atsevišķā pazemes un virszemes ūdensobjektā², cilvēka darbības ietekmes uz tiem novērtējums, definēti ūdeņu kvalitātes mērķi, paredzēti pasākumi mērķu sasniegšanai. Plānā norādīti tie pasākumi, kas netika īstenoti laikā no 2009. gada līdz 2015. gadam. Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns sastāv no 10 nodaļām:

---

² Pēc Ūdens apsaimniekošanas likumā dotās definīcijas “ūdensobjekts” ir nodalīts un nozīmīgs virszemes ūdens hidrogrāfiskā tīkla elements: ūdenstece (upe, strauts, kanāls vai to daļa), ūdenstilpe (ezers, dīķis, ūdenskrātuve vai to daļa), kā arī pārejas ūdeņi vai piekrastes ūdeņu posms.

- 1) ievaddaļa;
- 2) raksturojums un slodžu izvērtējums;
- 3) īpaši aizsargājamās teritorijas;
- 4) monitoringa kvalitātes raksturojums un rezultāti;
- 5) vides kvalitātes mērķi;
- 6) integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem;
- 7) ekonomiskā analīze;
- 8) pasākumu programma;
- 9) sabiedrības līdzdalība;
- 10) atbildīgo institūciju kontaktinformācija;
- 11) pielikumi.

Katras nodaļas sākumā ir sniegts īss kopsavilkums par nodaļā apskatītajām tēmām un iegūtajiem rezultātiem. Liela daļa atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā ietvertās informācijas ir apkopota pielikumos un attēlota kartēs un diagrammās.

Atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna projektu sagatavoja un ar 2015. gada 30. janvāri sāka publiskot Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs (turpmāk – LVĢMC). Izstrādes gaitā plāna projekts vairākkārt apspriests Lielupes apgabala un Vides konsultatīvajās padomēs. Pēc sabiedriskās apspriešanas, kura ilga līdz 2015. gada 30. oktobrim, atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns tika pilnveidots atbilstoši saņemtajiem priekšlikumiem.

Plūdu plānā raksturoti šī apgabala ūdens objekti, aprakstīti valsts hidrometeoroloģiskā monitoringa tīkla novērojumi un informācija par ūdens līmeņiem un caurplūdumiem, kas nepieciešami plūdu prognožu un agrās brīdināšanas sistēmas izveidei. Plānā ietverta hidroloģiskā monitoringa staciju tīkla pārskata karte, izvērtēti iespējamie plūdu veidi, raksturoti to cēloņi un dota vēsturiskā informācija par plūdiem un to radītajiem postījumiem, kā arī apskatīta klimata pārmaiņu iespējamā ietekme uz plūdiem. Plānā ietvertas plūdu postījumu un plūdu riska kartes šim riskam pakļautajām teritorijām Lielupes apgabalā, kuras tika noteiktas iepriekš minētajā Plūdu programmā. Plūdu plānā noteikti pasākumi plūdu risku samazināšanai, tai skaitā tie, kuri netika īstenoti Plūdu programmas darbības laikā. Paredzētie pasākumi plūdu riska pārvaldības mērķu sasniegšanai nav pretrunā ar atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā noteiktajiem mērķiem un atbilst Latvijas vidēja termiņa vides politikas pamatnostādņem un principiem.

Lielupes Plūdu plānā ir šādas nodaļas:

- 1) ievads;
- 2) vispārīgs apgabala raksturojums;
- 3) plūdu riska sākotnējā novērtējuma rezultāti un citi veiktie pētījumi;
- 4) klimata pārmaiņu ietekme;
- 5) plūdu postījumu un plūdu riska kartes;
- 6) pasākumu programma plūdu riska pārvaldības mērķu sasniegšanai;
- 6) pielikumi.

Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns 2015. gada 17. novembrī ir apstiprināti ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojumu Nr. 335 un publicēti LVĢMC tīmekļa vietnē un VARAM tīmekļa vietnē. Līdz ar to ir nodrošināta Ūdeņu direktīvas un Ūdens apsaimniekošanas likuma prasība apstiprināt abus plānus līdz 2015. gada 22. decembrim.

Likums „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” paredz veikt stratēģisko ietekmes uz vidi novērtējumu (turpmāk – stratēģiskais novērtējums) politikas plānošanas dokumentiem, kuru īstenošana var būtiski ietekmēt vidi. Šīs prasības attiecinātas arī uz vides politikas plānošanas dokumentiem, kuri jau pēc savas būtības tiek izstrādāti ar mērķi aizsargāt vidi un bremzēt ar

tautsaimniecības attīstību saistītos riskus. Izpildot likuma prasības, arī atjaunotajam Lielupes apsaimniekošanas plānam un Plūdu plānam ir veikts stratēģiskais novērtējums, kura ietvaros sagatavots šis Vides pārskats. Vides pārskatā novērtēts, kā abos plānos izvirzīto mērķu un paredzēto pasākumu īstenošana ietekmēs vidi.

1. Atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna saistība ar pirmo Lielupes apsaimniekošanas plānu

1.1. Politikas plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings

Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns ir vidēja termiņa vides politikas plānošanas dokumenti ūdens jomā. Pēc būtības tie ir Eiropas Komisijas monitoringam un kontrolei pakļauti dokumenti, kuros ietilpstošo pasākumu programmu izpilde ir saistīta ar Latvijas kā ES dalībvalsts atbildību. Protams, ES vides politika ir atvērta un sabiedrības iesaistei šīs politikas plānošanā un realizācijā ir liela nozīme. Tomēr galvenie abu dokumentu monitoringa etapi neapšaubāmi saistāmi ar Eiropas Komisijai iesniedzamajiem ziņojumiem un dalībvalstu kopīgajiem ES ūdens politikas efektivitātes izvērtējumiem.

Atbilstoši Latvijas normatīvajiem aktiem ietekmes uz vidi novērtējuma jomā bez Eiropas Komisijai iesniedzamajiem ziņojumiem ir jāveic arī minēto plānošanas dokumentu īstenošanas monitorings. Tā nepieciešamību nosaka MK noteikumi Nr.157, konkrēti, šo noteikumu VIII nodaļa „Plānošanas dokumentu īstenošanas monitorings”. Monitoringu veic, lai konstatētu dokumentā paredzēto rīcību tiešo vai netiešo ietekmi uz vidi un lai noteiktu, vai nepieciešams izstrādāt plānošanas dokumenta grozījumus. Minētie MK noteikumi prasa monitoringam izmantot valsts statistikas datus, informāciju, kas iegūta, veicot vides monitoringu, kā arī citu informāciju, kas pieejama plānošanas dokumenta izstrādātājam. Savukārt izstrādātājs sastāda monitoringa ziņojumu un noteiktā termiņā iesniedz to Vides pārraudzības valsts birojā (turpmāk – VPVB). Monitoringa ziņojumā apkopo pieejamo informāciju un ietver vismaz ar plānošanas dokumenta īstenošanu saistīto vides stāvokļa izmaiņu un to tendenču raksturojumu. VPVB reizi gadā apkopo iesniegtos monitoringa ziņojumus un nodod tos LVĢMC.

Izvērtējot atbilstošo ES direktīvu prasību īstenošanu, jāsecina, ka visi ar tām saistītie ziņojumi savlaicīgi iesniegti Eiropas Komisijai. Turklāt sekmīgi un aktīvi ir darbojusies Lielupes apgabala konsultatīvā padome, iesaistot pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanā valsts institūciju, pašvaldību, NVO un sabiedrības pārstāvjus. Līdz ar to nākas konstatēt (līdzīgi, kā VPP2020 Vides pārskata apspriešanas laikā atzīmēja Pārresoru koordinācijas centrs un Latvijas pašvaldību savienība), ka stratēģiskā novērtējuma process un Vides pārskatu sagatavošana „fīriem” vides politikas dokumentiem šobrīd ietver daudz paralēlu darbību un prasa lielus valsts resursus.

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam izstrādātāja (šajā gadījumā – LVĢMC) sastādītie monitoringa ziņojumi par pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanu noteiktā termiņā jāiesniedz VPVB. Pēc līdzīgu ziņojumu apkopošanas tie savukārt tiktu iesniegti LVĢMC, kas savukārt šo informāciju tālāk ietver datu bāzēs un izmanto vides pārskatos. Tā kā pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna izstrādātājs bija pats LVĢMC, šī plāna īstenošanas monitoringa ziņojums netika sagatavots, jo saskaņā ar Ūdens

apsaimniekošanas likuma 9.pantu LVĢMC koordinē pasākumu programmu īstenošanu, uztur un apkopo informāciju par veiktajiem pasākumiem un antropogēno slodzi izmaiņām, kā arī veic minēto pasākumu efektivitātes analīzi un, ja nepieciešams, izstrādā priekšlikumus pasākumu programmu precizēšanai. LVĢMC ir arī ziņojumu sagatavotājs Eiropas Komisijai un tā tīmekļa vietne ir galvenais sabiedrības informācijas avots par pirmo Lielupes apsaimniekošanas plānu. Savukārt galvenais šo plānu īstenošanas vērtētājs ir Eiropas Komisija. Kopsavilkums par pirmajā Lielupes apsaimniekošanas plānā paredzēto pasākumu īstenošanu ir iekļauts atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā.

1.2. Analīze par būtiskām izmaiņām

Pirms pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna izstrādes Latvijā ūdens kvalitāte tradicionāli tika vērtēta pēc ķīmiskiem un fizikāli ķīmiskiem kritērijiem (temperatūra, skābekļa daudzums, caurredzamība, biogēno elementu koncentrācijas, specifisku piesārņojošu vielu klātbūtne u.tml.). Turpretī Ūdeņu direktīva nosaka, ka virszemes ūdeņu ekoloģiskās kvalitātes novērtējumā noteicošiem jābūt bioloģiskajiem kritērijiem – aļģu, augstāko ūdensaugu, ūdenī mītošo sīko bezmugurkaulnieku, kā arī zivju sugu sastāvam un sastopamībai. Tā kā virszemes ūdeņu kvalitātes bioloģisko kritēriju un to novērtēšanas metožu izstrāde Latvijā tika uzsākta tikai 2008.-2009. gadā, atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā ir būtiski mainīta pieeja upju un ezeru stāvokļa un kvalitātes vērtēšanai. Ir papildināts arī upju un ezeru ūdeņu kvalitātes monitoringā ietvertu rādītāju saraksts. Tāpēc nav iespējams objektīvi savstarpēji salīdzināt pirmajā un atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā ietvertu ūdensobjektu stāvokļa novērtējumu.

Pirmajā Lielupes apsaimniekošanas plānā virszemes ūdensobjektu ķīmiskās kvalitātes novērtējums veikts atbilstoši 2002. gada 12. marta Ministru kabineta noteikumiem Nr.118 „Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” (atbilstoši redakcijai, kas bija spēkā līdz 2009. gada 14. augustam). Atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā ūdeņu ķīmiskā kvalitāte ir novērtēta atbilstoši Direktīvas 2008/105/EK³ un Direktīvas 2013/39/ES⁴ prasībām attiecībā uz prioritāro (īpaši kaitīgo) vielu saturu dzīvo organismu audos. Tas nozīmē, ka jaunais novērtējums ir balstīts uz plašāku vielu sarakstu un atšķirīgiem robežlielumiem. 2009.-2014. gadā ir būtiski palielināts mērāmo prioritāro vielu skaits upju ūdenī, 2013. gadā ir uzsākti šo vielu mērījumi arī sedimentos un dzīvo organismu audos. 2014.gadā darba grupas sanāsmē Latvijas un Lietuvas eksperti vienojās – izvērtējot upju ūdensobjektu ekoloģisko kvalitāti Lielupes un Ventas apgabalos, lēni tekošo (potomālo) upju vērtēšanai Latvijā tiks piemēroti Lietuvā izmantotie kritēriji biogēno elementu (slāpekļa un fosfora savienojumu) un skābekļa apstākļu raksturošanai.

Atbilstoši Ūdeņu direktīvas prasībām, upju un ezeru ūdensobjektu kvalitātes monitoringa pirmais cikls aptvēra 2006.-2008. gadu, bet otrs, kura rezultātus izmantoja atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna sagatavošanā – 2009.-2014. gadu. Galvenā atšķirība ir plašāks ūdeņu kvalitātes rādītāju saraksts, kas nodrošina pilnīgāku un objektīvāku ūdensobjektu kvalitātes vērtējumu un raksturojumu (sk. 1. tabulu). 2009.-2014. gada ūdeņu monitoringa ciklā ir ietverti gandrīz visi Ūdeņu direktīvā prasītie bioloģiskie kvalitātes elementi: fitoplanktons, citi ūdensaugi un makrozoobentoss. Diemžēl, arī atjaunotā Lielupes

³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/105/EK (2008. gada 16. decembris) par vides kvalitātes standartiem ūdens resursu politikas jomā, un ar ko groza un sekojoši atceļ Padomes Direktīvas 82/176/EEK, 83/513/EEK, 84/156/EEK, 84/491/EEK, 86/280/EEK, un ar ko groza Direktīvu 2000/60/EK attiecībā uz prioritāro vielu koncentrāciju ūdenī

⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/39/ES (2013. gada 12. augusts), ar ko groza Direktīvu 2000/60/EK un Direktīvu 2008/105/EK attiecībā uz prioritārajām vielām ūdens resursu politikas jomā

apsaimniekošanas plāna izstrādes laikā ezeru makrofītu, fitobentosa un upju un ezeru hidromorfoloģiskais monitoringa vēl neaptvēra visus ūdensobjektus, jo minēto parametru apsekojumi uzsākti 2009.-2014. gada ūdeņu monitoringa cikla beigās.

1.tabula. Ūdeņu direktīvā noteiktie, Latvijas ūdeņu monitoringā ietvertie un kvalitātes novērtēšanai izmantotie rādītāji

Direktīvā noteiktās rādītāju grupas	Ietverti monitoringā 2006.-2008.		Ietverti monitoringā 2009.-2014.	
	Upes	Ezeri	Upes	Ezeri
Bioloģiskie rādītāji				
Fitoplanktons	X*	X	X*	X
Makrofīti	X		X	X (ar 2013.g.)
Cita ūdensaugu flora (fitobentoss)			X (2014.g.)*	X (2014.g.)*
Makrozoobentoss	X	X	X	X
Zivis	Z		Z	
Vispārīgie fizikāli – ķīmiskie rādītāji				
Biogēni	X	X	X	X
Skābekļa apstākļi	X		X	
Upju baseina specifiskās piesārņojošas vielas (RBSP) ⁵	X	X	X	X
Citi rādītāji (caurredzamība)		X		X
Hidromorfoloģiskie rādītāji				
Hidroloģiskais režīms	H	H	H	H
Upes nepārtrauktība			X (ar 2013.g.)	
Morfoloģiskie pārveidojumi			X (ar 2013.g.)	X (ar 2013.g.)
Prioritārās un bīstamās vielas ⁶ ķīmiskā stāvokļa monitoringam				
Prioritārās vielas ūdenī	X	X	X	X
Prioritārās vielas dzīvo organismu audos			X (2014.g.)	
Prioritārās vielas sedimentos			X (ar 2013.g.)	

Paskaidrojumi

X – kvalitātes rādītājs ir ietverts monitoringā un ūdeņu kvalitātes vērtēšanas sistēmā

* – kvalitātes rādītājs ir ietverts monitoringā, bet ūdeņu kvalitātes novērtējums pēc šā rādītāja vēl nav ticis veikts

Z – zivju apsekojuma dati izmantoti ūdeņu kvalitātes novērtējumā

H – kvalitātes rādītājs tiek noteikts hidroloģiskā monitoringa stacijās

⁵ Upju baseina specifiskās piesārņojošas vielas ir tādas piesārņojošas vielas, kas dotajā upes baseinā tiek novadītas ūdenī nozīmīgos daudzumos, un kas nav ietvertas prioritāro vielu sarakstā.

⁶ Prioritārās vielas ir tādas ķīmiskas vielas, kas rada būtisku risku ūdens videi. Ūdens videi bīstamās vielas ir tādas ķīmiskas vielas, kuru emisijas negatīvā ietekme ir atkarīga no pieņemošo ūdeņu īpašībām un var tikt ierobežota noteiktā platībā.

2013.-2014. gadā ir izstrādāts metodiskais materiāls upju un ezeru ūdensobjektu hidromorfoloģiskās kvalitātes novērtēšanai, kā arī veikts hidromorfoloģiskās kvalitātes novērtējums daļai upju un ezeru ūdensobjektu.

Lai būtu iespējams novērtēt upju un ezeru ūdensobjektu kvalitātes izmaiņas pēc 2006.-2008. gada monitoringa cikla, atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna izstrādes gaitā pēc papildinātās un precizētās metodoloģijas ir izvērtēti gan pirmajā (2006.-2008.), gan otrajā (2009.-2014.) monitoringa ciklā iegūtie dati par virszemes ūdeņu stāvokli. Pārvērtējot Lielupes apgabala upju un ezeru kvalitāti pēc jaunākās metodikas, konstatēts, ka 2008. gadā ūdensobjektu ar labu un augstu ekoloģisko kvalitāti īpatsvars no kopējā ūdensobjektu skaita bija 13%, kas sakrīt ar pirmajā Lielupes apsaimniekošanas plānā sniegto vērtējumu. Savukārt 2009.-2014. gadā Lielupes apgabalā kā labā kvalitātē esoši novērtēti tikai 5 no 45 jeb 11 % ūdensobjektu (2.tabula).

2.tabula. Virszemes ūdensobjekti ar augstu vai labu kvalitāti 2006.-2008.gadā un 2009.-2014.gadā visos Latvijas upju baseinu apgabalos

Laika periods	Daugavas apgabals	Gaujas apgabals	Lielupes apgabals	Ventas apgabals	Kopā
2006.-2008.g.	45	30	6	16	97
2009.-2014.g.	51	28	5	15	99

Tomēr Ūdeņu direktīvas īstenošanu viena upju baseinu apgabala ietvaros nevar vērtēt, ignorējot kopējos panākumus un zaudējumus visu Eiropas ūdeņu aizsardzībā un apsaimniekošanā. Dalībvalstis aizvien biežāk pārlicinās, ka Ūdeņu direktīvas mērķi nav sasniedzami paredzētajā laikā ar tām pieejamajiem līdzekļiem un par saprātīgām izmaksām. Salīdzinot sākotnējo un pēc sešiem gadiem izdarīto ūdeņu stāvokļa vērtējumu blīvi apdzīvotajiem Rietumeiropas upju baseiniem, uzlabojumi bieži vien neparādās, neskatoties uz milzīgajām investīcijām ūdeņu aizsardzības pasākumos un neapšaubāmi lielu politisku atbalstu Ūdeņu direktīvas īstenošanai visos politiskajos līmeņos. ES dalībvalstu sanāksmēs vairākkārt izteiktas šaubas, vai ūdens politika arī turpmāk būs prioritāte, ja valdības nevarēs pamatot iepriekšējā plānošanas procesā iztērēto līdzekļu efektivitāti.

2. Vides pārskata sagatavošanā iesaistītās institūcijas, sabiedrības līdzdalība un problēmas nepieciešamās informācijas iegūšanā

Vides pārskats par atjaunoto Lielupes apsaimniekošanas plānu un tajā integrēto Plūdu plānu ir sagatavots atbilstoši likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta trešajai daļai un MK noteikumiem Nr.157. Tomēr par starpinstitutionālo sadarbību un sabiedrības informēšanu un iesaistīšanu ūdeņu politikas plānošanā un īstenošanā nevar runāt tikai ietekmes uz vidi normatīvo aktu un procesu kontekstā. Pieredze interešu grupu un sabiedrības iesaistē ūdeņu politikas izstrādē un ieviešanā tālu pārsniedz ietekmes uz vidi novērtējuma procesa formālās prasības. Bez tam to nevar atraut no ES normatīvo aktu prasībām un to īstenošanai izstrādāto vadlīniju norādījumiem, kā arī ES mērogā regulāri notiekošajiem sabiedriskās apspriešanas pasākumiem. Latvijā lielākās diskusijas par ūdens politiku risinājās VPP2020 izstrādes laikā. Pamatnostādņu sadaļas „Ūdens resursu aizsardzība un izmantošana” sabiedriskā apspriešana notika 2013.gada 19. martā VARAM telpās, un tajā piedalījās vairāk nekā 50 pārstāvji no VARAM un tās padotajām institūcijām: VVD centrālās struktūrvienības, Jūras un iekšējo ūdeņu pārvaldes, Liepājas, Ventspils un Valmieras reģionālās vides pārvaldes, VPVB, LVĢMC; citām valsts iestādēm: EM, SM, IZM, ZM, Valsts SIA „Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi”, Latvijas Jūras administrācijas, pašvaldībām vai to institūcijām: LPS, Vidzemes plānošanas reģiona attīstības padomes, Rīgas plānošanas reģiona attīstības padomes, Rīgas domes, Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta; zinātniskiem institūtiem: LHEI, Latvijas Universitātes Bioloģijas institūta, Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta „BIOR”; nevalstiskajām organizācijām: biedrībām „Daugavas savienība”, „Latvijas jūrniece savienība”, „Latvijas Makšķernieku asociācija”, „Zemnieku saeima”, „Mazās Hidroenerģētikas asociācija”, „Baltijas Vides Forums”, „Lauksaimniecības organizāciju sadarbības padome”, „Zemes draugi”, „Latvijas ģeologu savienība”; augstskolām: Latvijas Lauksaimniecības universitātes; privātām struktūrām: Ventspils brīvostas pārvaldes. Diskusijas norisinājās arī Lielupes apgabala konsultatīvajā padomē. Diemžēl ne visi ierosinājumi vēlāk tika atspoguļoti VPP2020 gala versijā. Tomēr VPP2020 neapšaubāmi nosaka Latvijas vides politiku līdz 2020. gadam, tai skaitā, ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas jomā. Šīs politikas izmaiņas ir iespējamās, vienīgi izdarot grozījumus minētajā dokumentā. Savukārt tālākajās diskusijās pamatnostādņu stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma procesa ietvaros sabiedrība vairs aktīvi neiesaistījās, kas norāda uz zināmu pārsātinājumu. To varētu novērst, samazinot paralēlas diskusijas par to pašu tēmu, respektīvi – stratēģiskā novērtējuma process vides politikas jautājumos būtu jāintegrē diskusijās par šīs politikas jomām, nevis mākslīgi jāduplē. Citādāk tas ir diskusijās par nozaru vai teritoriju attīstības plāniem un programmām. Piemēram, būvniecības ieceres laikā vides jautājumi ne vienmēr tiek pietiekami izvērtēti, tādēļ atsevišķa diskusija par tiem stratēģiskā novērtējuma procesā dod pievienoto vērtību projektam kopumā.

2.1. Galvenie pamatprincipi un metodes

Ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums ir process, kura mērķis ir uzlabot nozares politikas, politikas plāna, rīcības programmas, kā arī citu nacionālo, reģionālo un vietējo stratēģisko plānošanas dokumentu un normatīvo aktu kvalitāti, vērtējot šo dokumentu iespējamo ietekmi uz vidi⁷ un savlaicīgi novēršot vai mazinot to īstenošanas negatīvo ietekmi. Šis process organizēts, lai izvērtētu, kādas tiešas vai netiešas būtiskas pārmaiņas vidē var

⁷ Ar ietekmi uz vidi saprot plānošanas dokumenta izraisītas tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku, viņa veselību un drošību, kā arī bioloģisko daudzveidību, augsni, gaisu, ūdeni, klimatu, ainavu, materiālās vērtības, kultūras un dabas mantojumu, kā arī visu minēto jomu mijiedarbību.

rasties politikas plānošanas dokumentu īstenošanas rezultātā, lai prognozētu, kā tās ietekmēs dabas resursus un ekosistēmu pakalpojumus. Stratēģiskais novērtējums ir veicams plānu un programmu sagatavošanās posmā un tā izstrādes nepieciešamību un procesu nosaka starptautiskā un nacionālā likumdošana. Diemžēl Latvijas normatīvajos aktos joprojām nav nošķirti vides aizsardzības plānošanas dokumenti, kuriem drīzāk būtu jāizvērtē to ietekme uz ekonomiku un sociālajiem jautājumiem, no nozaru un teritoriju attīstības plāniem, kuriem tiešām jānovērš vai vismaz jāsamazina negatīvā ietekme uz vidi. Tāpēc formāli nākas atkārtoti novērtēt vides aizsardzības pasākumu ietekmi uz vidi.

Stratēģiskā novērtējuma izstrādes nepieciešamību nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija Direktīva 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu, kas plašāk pazīstama kā Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma direktīva. Tās mērķis ir noteikt kārtību, kādā izvērtē plānošanas dokumentu īstenošanas iespējamo ietekmi uz vidi, kā arī iesaistīt sabiedrību dokumenta apspriešanā un lēmumu pieņemšanā, kā arī izstrādāt priekšlikumus, lai novērstu vai samazinātu iespējamo negatīvo ietekmi un vidi. Tāpēc kopš 2004. gada 21. jūlija visām ES dalībvalstīm, tai skaitā Latvijai, stratēģiskais novērtējums ir obligāti jāveic visiem attīstības plānošanas dokumentiem, kuru ieviešana var būtiski ietekmēt vidi un cilvēku veselību. Diemžēl arī direktīva skaidri nenošķir vides aizsardzības plānus no attīstības plāniem. Minētās direktīvas prasības Latvijā ir iestrādātas likumā „Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, kā arī iekļautas MK noteikumos Nr.157. Likumdošanas prasības paredz stratēģiskā novērtējuma izstrādes laikā sagatavot vides pārskatu, kurā raksturota plānošanas dokumenta būtiskā ietekme uz vidi.

2.2. Vides pārskata saturs

Vides pārskata saturs atbilst MK noteikumu Nr.157 prasībām. Vides pārskatā ir ietverta šāda informācija:

- 1) plānošanas dokumenta galvenie mērķi un īss satura izklāsts, saistība ar citiem plānošanas dokumentiem;
- 2) vides pārskata sagatavošanas procedūra un iesaistītās institūcijas, sabiedrības līdzdalība un rezultāti;
- 3) esošā vides stāvokļa apraksts un iespējamās izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots;
- 4) ar plānošanas dokumentu saistītās vides problēmas;
- 5) starptautiskie un nacionālie vides aizsardzības mērķi;
- 6) plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums;
- 7) īss iespējamo alternatīvu izvēles pamatojums, stratēģiskā novērtējuma veikšanas apraksts, norādot arī problēmas nepieciešamās informācijas ieguvē;
- 8) plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās būtiskās pārrobežu ietekmes novērtējums;
- 9) paredzētie pasākumi plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa nodrošināšanai;
- 10) vides pārskatā minētās informācijas kopsavilkums.

2.3. Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma gaita, norādot arī problēmas nepieciešamās informācijas ieguvē

Vides pārskatā iekļauj informāciju, ko izstrādātājs var nodrošināt, ņemot vērā pašreizējo zināšanu līmeni un novērtēšanas metodes, plānošanas dokumenta saturu, tā vietu plānošanas dokumentu hierarhijā. Tāpat ņem vērā arī izstrādes un detalizācijas pakāpi, līdz kādai ir lietderīgi vērtēt ietekmi uz vidi attiecīgajā plānošanas stadijā, lai novērstu novērtējuma dublēšanos. Tiek izmantota publiski pieejama informācija – dati un indikatori, dažādu politikas plānošanas dokumentu analītiskā daļa.

Gan atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna sagatavošanā, gan stratēģiskā novērtējuma procesā grūtības sagādā tieši informācijas piesaistīšana konkrētam ūdens objektam un – visbeidzot – summēšana Lielupes apgabalā. Visās valstīs statistika galvenokārt tiek apkopota atbilstoši administratīvi teritoriālajam dalījumam, kas neatbilst upju baseiniem un to apgabaliem.

2.4. Sabiedrības līdzdalība

Sabiedrības līdzdalība atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna projekta un vides pārskata izstrādē tiek nodrošināta saskaņā ar MK noteikumu Nr.157 prasībām, ievieojot VARAM un LVĢMC tīmekļa vietnē paziņojumu par sabiedrības iespējām iepazīties ar atjaunoto Lielupes apsaimniekošanas plānu un Vides pārskata projektu. Lielupes apgabala konsultatīvās padomes locekļi, kas pārstāv nevalstiskās organizācijas, ministrijas vai to padotības iestādes un Rīgas, Latgales, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionu attīstības padomes, ir iepazīlušies ar projektu. Ar projektu iepazīstināta arī Vides konsultatīvā padome.

Atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna projekts bija pieejams LVĢMC tīmekļa vietnē sākot no 2015.gada maija beigām. Atjaunoto Lielupes apsaimniekošanas plānu izvērtēja arī Lielupes apgabala konsultatīvajā padomē 2015. gada 9.septembrī. Sabiedriskā apspriešana norisinājās līdz 2015. gada 30. oktobrim; tās laikā tika saņemti iedzīvotāju, NVO, valsts un pašvaldību iestāžu u.c. komentāri un ieteikumi plāna uzlabošanai. Atbilstoši saņemtajiem priekšlikumiem plāna struktūra tika pilnveidota un precizēta tajā ietvertā informācija. Komentāru apkopojums ir pieejams LVĢMC mājas lapā.

3. Izvērtējamā plānošanas dokumenta struktūra un saturs

3.1. Vispārīgā informācija

Plānošanas dokumenta nosaukums:	1) Lielupes upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021. gadam; 2) Lielupes upju baseinu apgabala plūdu riska pārvaldības plāns 2016.-2021. gadam. (Divi atsevišķi, bet vides kvalitātes jomā savstarpēji integrēti dokumenti Lielupes apgabala teritorijas apsaimniekošanai.)
Atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruna numurs un mājas lapas adrese internetā:	Valsts SIA Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas Centrs (LVĢMC) Rīgā, Maskavas ielā 165 Tālrunis: 67032600, www.meteo.lv
Lielupes apgabala plūdu riska pārvaldības plāna 2016.-2021. gadam izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruna numurs un mājas lapas adrese internetā:	VSIA LVĢMC Rīgā, Maskavas ielā 165 Tālrunis: 67032600, www.meteo.lv
Joma, uz kuru attiecas plānošanas dokuments:	Vides politika, ūdeņu aizsardzība un apsaimniekošana
Plānošanas dokumenta izstrādes termiņš un ilgums:	Plānošanas dokumenti apstiprināti līdz 2015.gada 17.novembrī
Darbības periods:	2016.-2021. gads
Darbības teritorija:	Latvijas Republika, Lielupes upju baseinu apgabals
Stratēģiskā novērtējuma izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruna numurs un mājas lapas adrese internetā	VARAM, Peldu iela 25, LV-1494, Rīga Tālrunis: 67026515 e-pasts: pasts@varam.gov.lv www.varam.gov.lv

Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns sastāv no 10 nodaļām.

1.**Ievads**, kurā izskaidroti ES un Latvijas ūdens likumdošanas galvenie aspekti un saistība ar pirmo Lielupes apsaimniekošanas plānu.

2.**Vispārīgs apgabala raksturojums**, kurā raksturoti virszemes, pazemes, piekrastes un pārejas ūdeņi un tos ietekmējošās slodzes.

3.**Aizsargājamās teritorijas.** Šai sadaļā aprakstītas dzeramā ūdens ieguves vietas, prioritārie zivju ūdeņi, peldvietu ūdeņi, pret nitrātu un notekūdeņu piesārņojumu jutīgās teritorijas un īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.

4.**Monitoringa novērtējums un rezultāti,** kurā ietverts monitoringa tīkls, prasības ūdensobjektu kvalitātes vērtēšanai, ekoloģiskās kvalitātes/potenciāla vērtēšanas principi.

5.**Vides kvalitātes mērķi,** risks tādus nesasniegt un izņēmumu piemērošana ūdensobjektam.

6.**Integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem,** tai skaitā jūras vides aizsardzības, dabas aizsardzības un klimata pārmaiņu jomā.

7.**Ekonomiskā analīze,** tai skaitā ūdens izmantošanas sociālekonomiskās nozīmības novērtējums un izmaksu segšanas un maksājumu sistēmas analīze.

8.**Pasākumu programma,** kas ietver jau pielietotos un papildus nepieciešamos pasākumus.

9.**Sabiedrības līdzdalības raksturojums,** kas apraksta atbilstoši ES un Latvijas normatīvo aktu prasībām notikušās sabiedriskās diskusijas.

10.**Atbildīgo institūciju saraksts,** kurā ietverta nepieciešamā kontaktinformācija.

Pirms teksta doti biežāk lietoto terminu paskaidrojumi, kā arī informācija par apsaimniekošanas plānam pievienotajiem pielikumiem. Katras nodaļas sākumā ir sniegts īss kopsavilkums par nodaļā apskatītajiem tēmām un iegūtajiem rezultātiem. Liela daļa plānā ietvertās informācijas ir apkopota pielikumos un attēlota kartēs.

Lielupes Plūdu riska pārvaldības plāns 2016.-2021. gadam sastāv no šādām nodaļām.

1. **Ievads,** kurā aprakstīta Plūdu direktīvas pārņemšana Latvijas normatīvajos aktos, kā arī plūdu riska pārvaldības vispārējie principi.

2. **Vispārīgs apgabala raksturojums,** tai skaitā fizioģeogrāfiskais raksturojums, plūdu cēloņi un veidi Lielupes apgabalā, plūdu vēsturiskās sekas, plūdu prognožu un agrās brīdināšanas sistēmas un plūdu informācijas sistēmas raksturojums.

3. **Plūdu riska sākotnējā novērtējuma rezultāti un citi veiktie pētījumi.**

4. **Klimata pārmaiņu ietekme,** tai skaitā informācija par novērotajām klimata pārmaiņām un prognozes par nākotnes tendencēm.

5. **Plūdu postījumu un plūdu riska kartes,** ieskaitot visas applūšanas riska teritorijas Lielupes apgabalā un īpaši pievēršoties nacionālas nozīmes plūdu risku teritorijām Jūrmalas pilsētai, Jelgavas pilsētai, Vecbērzes polderim, Lielupes palienes polderiem un Babītes ezera polderiem.

6. **Pasākumu programma plūdu riska pārvaldības mērķu sasniegšanai.**

7. **Pielikumi,** kuros ietverta Lielupes apgabala plūdu riska karte, kā arī tabula ar pārējām plūdu riska teritorijām Lielupes apgabalā.

3.2. Esošās situācijas vērtējums

Latvija ir pielīdzināma ar virszemes un pazemes ūdens resursiem bagātākajām valstīm pasaulē – uz vienu iedzīvotāju pieejamie ūdens resursi daudzkārt pārsniedz tā patēriņu, sausuma vai ūdens trūkuma problēmas mums nav aktuālas. Vienlaikus vairāk nekā 50% no upju noteces veidojas ārpus Latvijas, un pārrobežu piesārņojums ietekmē upju kvalitāti un

tālāk Baltijas jūru. Tie ir vieni no augstākiem pārrobežu riskiem ne tikai Baltijas jūras reģionā, bet visā ES. Baltijas jūrai kā daļēji noslēgtai jūrai ir raksturīga samērā lēna sāļā ūdens apmaiņa ar Ziemeļjūru, pēdējās desmitgadēs tā samazinās, iespējams, klimata pārmaiņu ietekmē. Ūdens apmaiņas intensitāti starp Rīgas līci un Baltijas jūras centrālo daļu ietekmē Rīgas līča saldūdens budžets, kā arī straumes jūras šaurumos. Savukārt lielā biogēno elementu pieplūde no upēm būtiski ietekmē eitrofikācijas procesu. Tāpēc nozīmīgākie pasākumi Baltijas jūras aizsardzībai veicami tieši upju baseinu līmenī, samazinot barības vielu noteci uz jūru.

Pēc sateces baseina kopējās platības (17 600 km²) Lielupe ir otrā lielākā Latvijas upe. Tomēr Latvijas teritorijā atrodas tikai puse jeb 8849 km² no šīs upes sateces baseina. Lielupe ir otrā lielākā arī pēc maksimālās caurteces, kas var pārsniegt 1380 m³/s. Tā uzskatāma par visdziļāko no lielajām upēm, jo dabīgā gultne vietām pārsniedz 20 m dziļumu (Daugavai lielāki dziļumi ir tikai HES ūdenskrātuvēs). Lielupei ir vairāk nekā 250 pietekas, kas Lietuvas teritorijā sākas kā mazas upītes paugurainā reljefā. Upes kritums ir tikai 0,1 m uz km. Vēsturiski Lielupe ir bijusi Daugavas kreisā krasta pieteka. Tikai 1755. gadā tā izlauza pastāvīgu ceļu uz Rīgas jūras līci. Ar Daugavu to joprojām vieno Lielupes-Misas kanāls, kas tika izveidots Olaines rūpniecības apgādei ar Lielupes ūdeni. Pēdējā desmitgadē kanāls ir aizaudzis, tā atjaunošana varētu uzlabot uz abu sateces baseinu robežšķirtnes esošo lauksaimniecības un meža zemju nosusināšanu. No Lielupes pietekām Latvijas teritorijā kreisajā krastā jāmin Īslīce, Svitene, Sesava, Vircava, Platone un Svēte, labajā krastā – Garoze, Iecava, aizbērtā Spuņņupe, kas agrāk Babītes ezeru savienoja ar Lielupi, kā arī agrākās gultnes relikti, joprojām ar Daugavu savienotā un kuģniecībai izmantojamā Buļļupe.

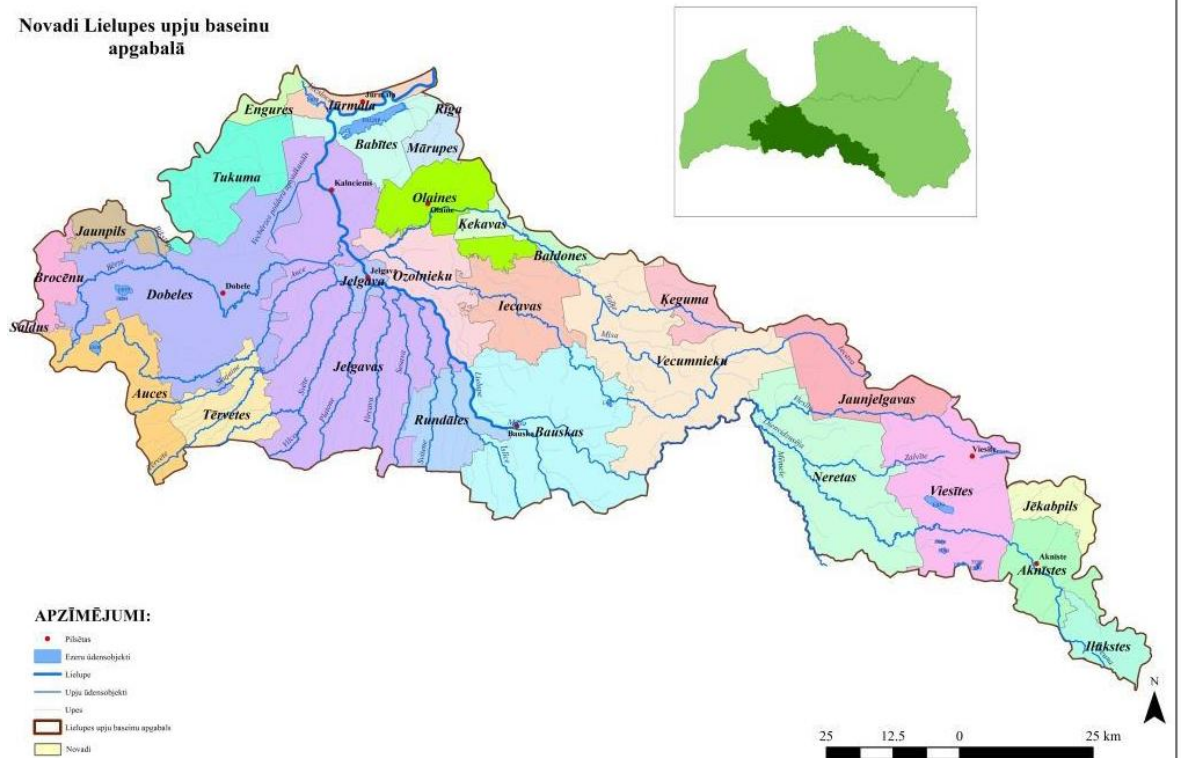
Lielupes apgabalā izdalīti 32 upju un 13 ezeru ūdensobjekti, no tiem 7 atzīti par stipri pārveidotiem.

3.3. Raksturojums un slodžu izvērtējums

Atbilstoši pašreizējam Latvijas administratīvajam iedalījumam, Lielupes apgabalā pilnībā vai daļēji ietilpst 29 Latvijas administratīvās vienības – novadi un republikas nozīmes pilsētas (Jelgava un Jūrmala).

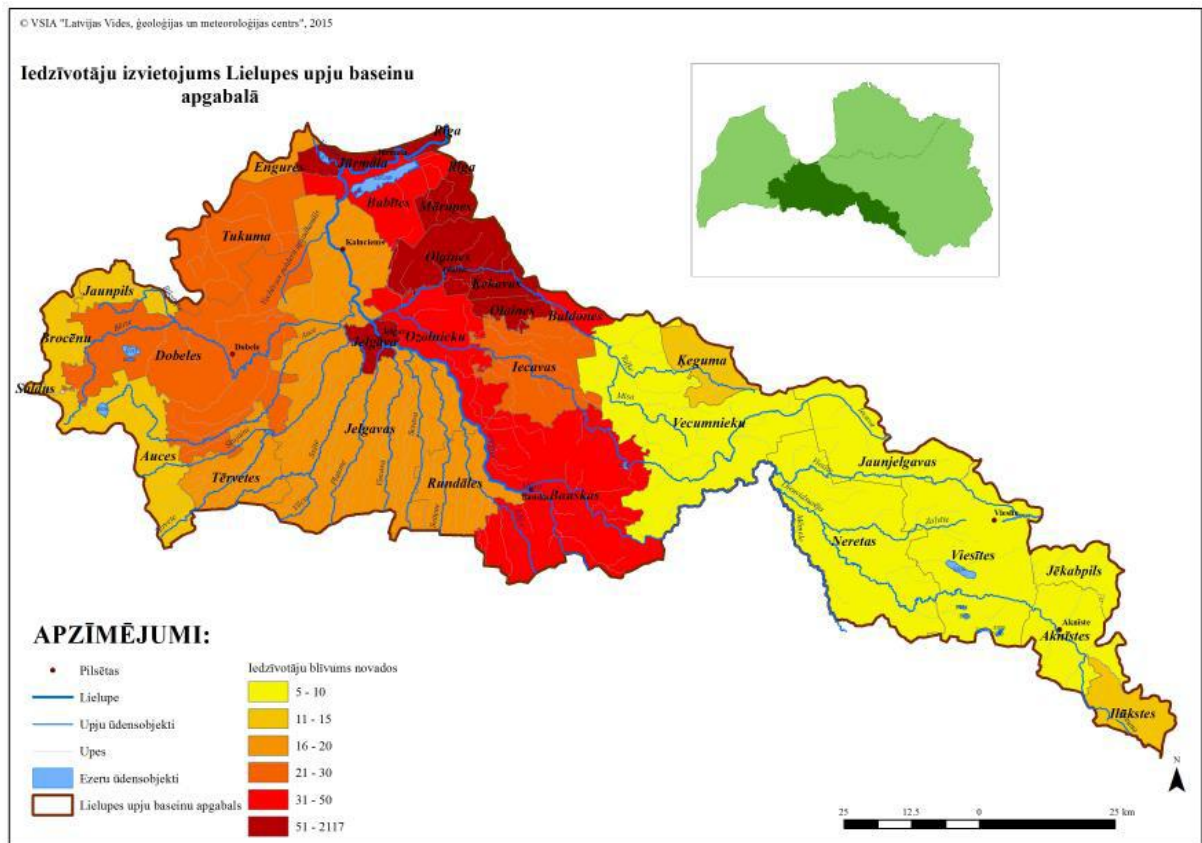

Novadi Lielupes upju baseinu apgabalā

1.attēls. Lielupes upju baseina apgabala administratīvais iedalījums

Pēc 2013. gada datiem kopējais pastāvīgo iedzīvotāju skaits Lielupes apgabalā bija 235 000 cilvēku jeb ap 12% no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Tomēr to izvietojums ir nevienmērīgs (2.attēls). Pilsētās dzīvo 55% no visiem apgabala iedzīvotājiem, bet laukos – 45%. Vidējais iedzīvotāju blīvums ir 26,5 cilv./km², kas nedaudz pārsniedz Latvijas vidējo rādītāju (21 cilv./km²).

2.attēls. Iedzīvotāju izvietojums Lielupes upju baseinu apgabalā (2013.)

Pēc 2012. gada datiem Lielupes apgabalā tiek radīti tikai 9% no valsts IKP vai 1,9 miljardi EUR. Ekonomiskā situācija apgabalā ir ļoti neviendabīga – vidējais uz vienu iedzīvotāju saražotais IKP ir 8182 EUR, no kuriem 8711 EUR dod Pierīgas teritorijas, bet tikai 7338 EUR – visa pārējā baseina teritorijā. Pierīgas reģionam raksturīgi augsti iedzīvotāju ienākumi un salīdzinoši zems bezdarba līmenis, savukārt Sēlijā un Leišmalē vērojami zemākie iedzīvotāju ienākumi un augstākais bezdarba līmenis visā Lielupes apgabalā. Vidējie ienākumi uz vienu māsaimniecības locekli 2012. gadā bija 295 EUR/mēnesī, kas ir mazliet mazāk par vidējo Latvijas rādītāju – 301 EUR/mēnesī.

Lielupes apgabals ir pakļauts ievērojamiem plūdu riskiem, kas saistīti ar upju potamālajiem posmiem un daudzajām zemienēm, kā arī ar vēja dzītiem jūras uzplūdiem Lielupes lejasdaļā līdz pat Kalnciēmam.

Lielupes apgabalā ir salīdzinoši biezs mazo upju tīkls. Lielākā daļa upju ir lēni tekošas (potamāla tipa) upes ar straumes ātrumu 0,5-1,5 m/s. Atbilstoši Plūdu risku sākotnējam novērtējumam Lielupes apgabalā ir apzināti 87 000 ha applūstošo teritoriju, kurās atrodas ievērojamas lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības, apdzīvotās vietas ar salīdzinoši lielu iedzīvotāju blīvumu un infrastruktūru, hidrotehniskās būves un polderu sistēmas. Lielupes augštecē un vidustecē plūdu riskam pakļautās teritorijas atrodas upju palienēs, savukārt Lielupes lejtecēs un Babītes ezera ūdens režīms ir lielā mērā atkarīgs no jūras līmeņa svārstībām, kā arī no vējuzplūdiem un vējatplūdiem. Augstākais ūdens līmenis tiek novērots ziemas vidū vai vēlā rudenī vētru laikā, kad ziemeļrietumu virziena vēji izraisa uzplūdušus Rīgas jūras līcī. Tomēr šī apgabala upēs plūdi visbiežāk rodas pavasarī, jo īpaši, ledus sastrēgumu rezultātā.

Lielupes vidustecē un tās pieteku palienēs plūdi ir nodarījuši lielus postījumus jau iepriekšējos gadsimtos. Lai pasargātu Līvberzes muižas zemes no applūšanas, jau ap 1800.

gadu Bēzres gultni novirzīja uz Svēti. Kādreizējās Bēzres upes gultnes lejtece tagad kalpo par Vecbēzres poldera sūkņu stacijas pievadkanālu. Plānojot Garozes upes lejtecei pieguļošo platību aizsardzību no Lielupes plūdiem, jau 19.gs. trīsdesmitajos gados Garozes augšgalu pa 17 km garu kanālu novirzīja uz Iecavu. Kā turpinājumu šiem darbiem 1963. gadā pabeidza būvēt 6200 ha lielo Garozes polderi, kas tiek darbināts ar slūžām (bez sūkņu stacijas). 20.gs. piecdesmitajos gados Lielupei pieguļošajās platībās applūda līdz pat 35 000 ha. Lai pasargātu šīs teritorijas, ir izbūvēti vairāki polderi.

2005. gada orkāns „Ervinš” izraisīja jūras uzplūdus un ūdens līmeņa paaugstināšanos par vairāk nekā 1,5 m gan Rīgas līcī, gan Baltijas jūrā. Vētrā tika noskalotas priekškāpas, sabojāti kārkļu stādījumi kāpu joslas aizsardzībai un citi stāvkrastu nostiprinājumi, traucēta elektroenerģijas padeve notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, bojātas elektrolīnijas. 2013. gada pavasarī ledus sastrēgumi izraisīja ļoti strauju upju pārplūšanu. Augstākais palu ūdens līmenis tika sasniegts tikai dažas dienas pēc sniega kušanas sākuma. Rezultātā tika appludinātas dzīvojamās mājas Lielupes augšteces palienēs un citas vietas visā Latvijā.

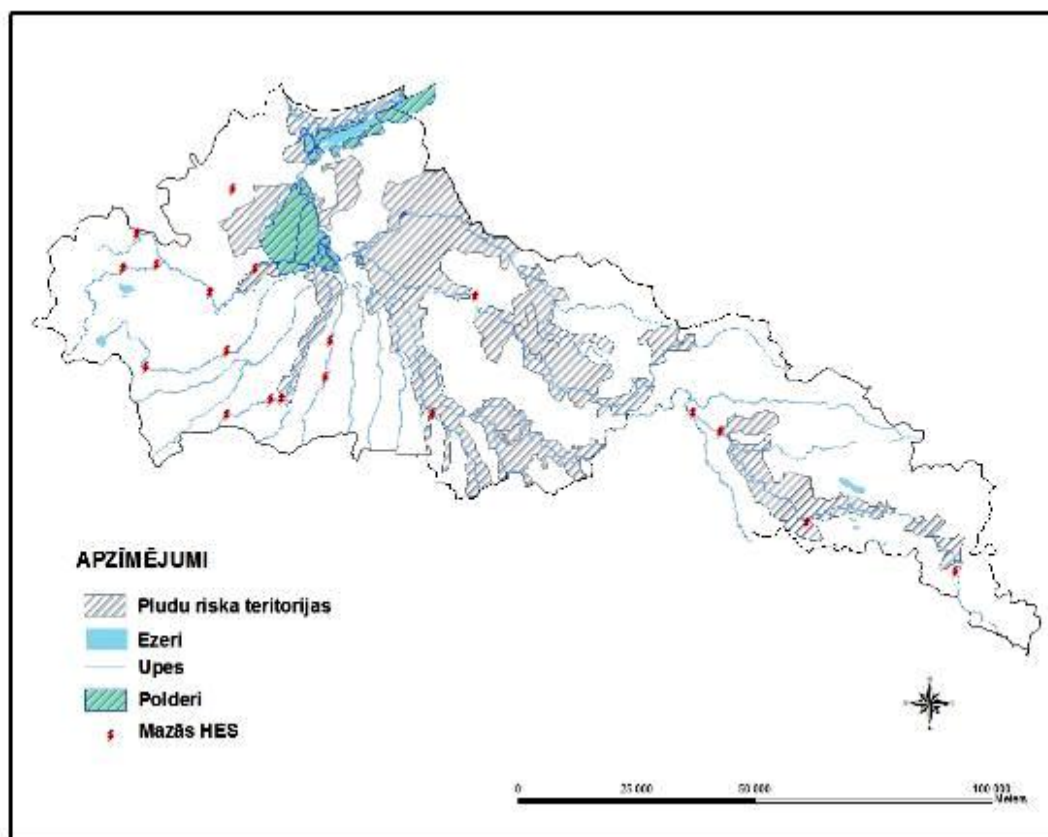
Pētījuma „Būtisku vides risku apzināšana Latvijas pašvaldībās 2014.-2020. gada finanšu plānošanas perioda atbalstāmo aktivitāšu identificēšanai” laikā veiktajā pašvaldību aptaujā 12 Lielupes apgabala pašvaldības norādīja, ka pašvaldībā pastāv plūdu risks (2.tabula). Savukārt divas pašvaldības plūdu draudus norādījušas kā vienu no trīs aktuālākajām ūdeņu apsaimniekošanas problēmām⁸.

3.tabula. Pašvaldības, kuras aptaujas anketā norādījušas, ka to teritorijā pastāv plūdu risks

Pašvaldības, kurās pastāv plūdu risks Lielupes UBA	
1. Aknīstes novads	7. Jūrmala
2. Bauskas novads	8. Ķekavas novads
3. Dobeles novads	9. Mārupes novads
4. Engures novads	10. Olaines novads
5. Jelgavas pilsēta	11. Rundāles novads
6. Jelgavas novads	12. Viesītes novads

Atbilstoši sākotnējam plūdu riska novērtējumam Lielupes apgabalā 10 upes un Babītes ezers ir pakļauti plūdu riskam pavasara palu laikā (3.attēls). Lielupes lejtece un Babītes ezers ir pakļauti arī plūdu riskam vēja izraisīto jūras uzplūdu gadījumos (4.tabula).

⁸ „Būtisku vides risku apzināšana Latvijas pašvaldībās 2014. - 2020.gada finanšu plānošanas perioda atbalstāmo aktivitāšu identificēšanai”. Noslēguma ziņojums, „Eiropprojekts”, 2014.

3.attēls. Lielupes upju baseinu apgabala plūdu riska teritoriju karte

Potamālo upju posmiem pieguļošo plūdu riska teritoriju platība ir ap 2020 km², iedzīvotāju blīvums tajās ir 59 cilvēki uz 1 km². Lielupes apgabalā atrodas 21 polderis ar kopējo platību 24 355 ha, 13 no tiem ir noteikti par nacionālas nozīmes lauksaimniecības teritorijām. Vislielākās ar polderiem saistīto zemju platības ir Jelgavas apkārtnē Lielupes un Vecbērzes tuvumā. Lielupes apgabalā atrodas 19 mazās HES, kas izbūvētas uz 10 upēm.

4.tabula. Lielupe apgabala plūdu riska teritoriju sarakstā iekļautās upes

N. p. k.	Ūdensteces nosaukums	Ūdensobjekta kods	Kāpēc ūdenstece iekļauta plūdu riska teritoriju sarakstā				
			Potamāla upe	HES kaskāde	Polderi	Aizsargāj amās teritorijas	Jūras uzplūdi lejtecē
1.	Lielupe	L100SP, L107, L143	X		X	X	X
2.	Vecbērzes poldera apvadkanāls	L106SP	X				
3.	Svēte	L108SP, L123	X	X	X	X	
4.	Bērze	L109, L111		X	X		
5.	Bikstupe	L114		X			
6.	Iecava	L127	X				
7.	Misa	L129	X		X		
8.	Platone	L144SP,		X			

N. p. k.	Ūdensteces nosaukums	Ūdensobjekta kods	Kāpēc ūdenstece iekļauta plūdu riska teritoriju sarakstā				
			Potamāla upe	HES kaskāde	Polderi	Aizsargājāmās teritorijas	Jūras uzplūdi lejtecē
		L146					
9.	Īslīce	L153	X				
10.	Mūsa	L176	X				
11.	Mēmele	L159	X				
12.	Dienvidsusēja	L166, L169	X	X			
13.	Babītes ezers	E032SP			X	X	X

Mūsdienās grūti pilnībā izprast plūdu varenību Lielupes apgabalā. Latvijas apstākļos to var salīdzināt tikai ar Lubānas zemienu pārvērtībām. Abi Lielupes krasti ir iedambēti no Jelgavas līdz pat Jūrmalas pilsētai. Autobraucējs reti saprot, ka ceļš atrodas uz poldera dambja un veido daļu no pretplūdu infrastruktūras. Līdzīgi tas ir arī Iecavas, Mīsas, Bērzes, Svētes un daudzu citu upju krastos un palienēs. Lielupes grīvas, Jūrmalas pilsētas un Rīgas–Jūrmalas dzelzceļa aizsardzībai no plūdiem izveidoti dažādi krastu aizsardzības risinājumi, ieskaitot Majoru–Dzintaru cilpas būnas un Babītes ezera regulēšanu, aizberot Spuņņupi un izveidojot Varkaļu pārrakumu ar slūžām.

Pēdējos piecdesmit gados ievērojami palielinājušies ūdens līmeņi, kas tiek sasniegti vēja dzītu jūras uzplūdu rezultātā. Iespējams, tas ir saistīts ar klimata pārmaiņu ietekmi. Jūras uzplūdi Lielupes apgabalā ietekmē Jūrmalas pilsētu, Lielupes krastus līdz Kalnciēmam, reizēm pat līdz Jelgavai, kā Rīgas pilsētas rietumu daļu ap Buļļupi.

Lielupes apgabals ir pakļauts ievērojamiem pārrobežu piesārņojuma riskiem, jo Lietuvas teritorijā to šķērso zemē ieguldīti naftas vadi no Baltkrievijas uz Klaipēdu. Tomēr lielākas problēmas sagādā Lietuvas intensīvi izmantotās lauksaimniecības zemes. Mazajās un straujajās upju augštecēs kaimiņvalsts teritorijā kultūraugu neizmantotās augu barības vielas un pesticīdu atliekas ātri pārvietojas, kamēr lēni plūstošajās un skābekļa trūkumu izjūtošajās upju lejtecēs Latvijā šis piesārņojums uzkrājas. Diemžēl piesārņojuma ilgstošā akumulācija reti ļauj noteikt konkrētus piesārņojuma avotus augštecē.

Latvijas teritorijā Lielupes apgabalā atrodas astoņi rūpniecības vai loģistikas uzņēmumi, kas rada avāriju draudus un apdraudējumus ne tikai ūdens kvalitātei un ūdens videi, bet arī iedzīvotājiem. Trīs no tiem atrodas Olainē un Olaines novadā, divi Dobelē, vēl divi Jelgavā un tai blakus esošajā Ozolnieku novadā, bet viens Jūrmalā. Šie uzņēmumi norādīti Valsts civilās aizsardzības plāna pielikumos kā valsts un reģionālas nozīmes paaugstinātas bīstamības objekti, kuros ražo, lieto, apsaimnieko vai uzglabā bīstamās vielas (5.tabula).

5.tabula. Uzņēmumi, uz kuriem attiecas prasības par rūpniecisko avāriju riska novērtēšanas kārtību un riska samazināšanas pasākumiem

Objekta Nr.	Uzņēmumi	Rūpniecisko avāriju novērtēšanas programma	Drošības pārskats
1	2	3	4

R 5	A/s "Olainfarm", Rūpnīcu iela 5, Olaine, Olaines novads	+	
R 10	SIA "Oktāns", naftas bāze, Uzvaras iela 52, Dobeles novads	+	
R 13	SIA "RDz Energy", Jūrkalnes iela 10, Jūrmala	+	
R 14	SIA "Olaines ķīmiskā rūpnīca BIOLARS", Rūpnīcu iela 3, Olaine, Olaines novads		+
R 25	SIA "LUKoil Baltija R", Olaines naftas bāze, Jelgavas šoseja 16 km, Olaines novads		+
R 31	SIA "Baltic Agro" Jelgavas servisa centrs, Akmeņu ceļš 1, Raubēni, Cenu pagasts, Ozolnieku novads		+
R 35	SIA "DANFORT", Jelgavas naftas bāze, Aviācijas iela 10. Jelgava	+	
R 56	SIA "TENACHEM", Spodrības iela 3, Dobeles novads	+	

3.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas

Aizsargājamas teritorijas Ūdeņu direktīvas izpratnē ir platības, kam vajadzīga īpaša aizsardzība saskaņā ar ES tiesību aktiem par virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzību vai ar ūdeņiem cieši saistīto dzīvotņu un sugu saglabāšanai. Atbilstoši direktīvas pielikumam noteikti šādi aizsargājamo teritoriju veidi:

- teritorijas, kas noteiktas dzeramā ūdens ieguvei un nodrošina vidēji vairāk nekā 10 m³ ūdens dienā, vai apgādā vairāk nekā 50 personas, kā arī tās teritorijas, kuras paredzētas šādam izmantojumam nākotnē (turpmāk tekstā – *dzeramā ūdens ieguves vietas*);
- teritorijas, kas izveidotas ekonomiski nozīmīgu ūdensaugu un ūdens dzīvnieku aizsardzībai (turpmāk tekstā – *prioritārie zivju ūdeņi*);
- teritorijas, kas noteiktas kā oficiālas *peldvietas* saskaņā ar Direktīvu 2006/7/EK⁹;
- teritorijas, kas ir jutīgas pret piesārņojumu ar augu barības vielām un noteiktas kā īpaši jutīgas teritorijas saskaņā ar Nitrātu direktīvu un Direktīvu 91/271/EEK¹⁰ (turpmāk tekstā – *nitrātu īpaši jutīgas teritorijas* un *notekūdeņu īpaši jutīgas teritorijas*);
- teritorijas, kas noteiktas dzīvotņu vai sugu aizsardzībai, ja ūdeņu stāvokļa saglabāšana vai uzlabošana ir svarīga to aizsardzībai (turpmāk tekstā – *īpaši aizsargājamas dabas teritorijas* (ĪADT)).

Virszemes un pazemes dzeramā ūdens ieguves vietas

Virszemes dzeramā ūdens ieguves vietas un prasības to ūdens kvalitātei ir noteiktas MK noteikumos Nr.118 „Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” (12.03.2002.). Saskaņā ar šiem noteikumiem Latvijā ir tikai divas virszemes dzeramā ūdens

⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/7/EK (2006. gada 15. februāris) par peldvietu ūdens kvalitātes pārvaldību un Direktīvas 76/160/EEK atcelšanu

¹⁰ Padomes direktīva (1991. gada 21. maijs) par komunālo notekūdeņu attīrīšanu

ieguvei ņemšanas vietas, abas atrodas Daugavas upju baseina apgabalā. Lielupes apgabala ūdensobjekti netiek izmantoti dzeramā ūdens ieguvei.

Aizsargājamo teritoriju reģistrā iekļautas tādas pazemes ūdeņu ņemšanas vietas, kas atbilst šādiem kritērijiem:

- vietu izmanto centralizētai un decentralizētajai ūdensapgādei;
- vietai ir akceptēti vai apstiprināti pazemes ūdeņu krājumi, noteiktas aizsargjoslas un izsniegta pazemes ūdeņu atradnes pase (ūdens ieguves apjoms pārsniedz $100 \text{ m}^3/\text{diennakti}$);
- šai vietā iegūst saldūdeņus, sulfātu saldūdeņus un hlorīdu saldūdeņus.

Lielupes apgabalā pazemes ūdeņu ekspluatācijas krājumi pašlaik ir akceptēti vai apstiprināti 37 pazemes ūdeņu atradnēs, no kurām 15 atradnēs iegūst sulfātu saldūdeni un 22 atradnēs iegūst saldūdeni. 31 atradne atrodas pazemes ūdensobjektā D4, 5 atradnes atrodas pazemes ūdensobjektā F3. Viena atradne atrodas gan pazemes ūdensobjektā F3, gan ūdensobjektā A.

Prioritārie zivju ūdeņi

Prioritārie zivju ūdeņi ir saldūdeņi, kuros nepieciešams veikt ūdens aizsardzības vai ūdens kvalitātes uzlabošanas pasākumus, lai nodrošinātu zivju populācijai labvēlīgus dzīves apstākļus. Prioritāro zivju ūdeņu (upju posmu un ezeru) saraksts, kā arī to ūdens kvalitātes normatīvi, ir noteikti MK noteikumos Nr.118 „Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” (12.03.2002.) 2.¹ un 3.pielikumā. Prioritāro zivju ūdeņu upju posmu robežas ne vienmēr sakrīt ar upju ūdensobjektu robežām. Atsevišķos gadījumos viena upju ūdensobjekta robežas pilnīgi vai daļēji ietilpst vairāki prioritāro zivju ūdeņu upju posmi, vai arī otrādi – upes posms, kas noteikts par prioritārajiem zivju ūdeņiem, iestiepjas vairākos upju ūdensobjektos. Lielupes upju baseina apgabalā nav nevienas upes vai ezera, kas ir noteikti kā prioritārie lašveidīgo zivju ūdeņi. Kā prioritārie karpveidīgo zivju ūdeņi ir noteiktas 11 upes vai upes posms un 2 ezeri, kas attiecīgi ietilpst 16 upju ūdensobjekta un 2 ezeru ūdensobjektu robežās.

Peldvietas

Oficiālās peldvietas Latvijā ir noteiktas MK noteikumos Nr.38 „Peldvietas izveidošanas un uzturēšanas kārtība” (10.01.2012.). Veselības inspekcija oficiālajās peldvietās veic regulāru ūdens kvalitātes monitoringu. Lielupes apgabalā atrodas 14 oficiālās peldvietas, kas ietilpst 3 upju ūdensobjektos (Jūrmalas Lielupes „Ezeru ielas peldvieta”, Jelgavas Lielupes labā krasta peldvieta, Gaurata ezers), un pārejas ūdensobjektā (Asari, Bulduri, Dubulti, Dzintari, Kauguri, Lielupe, Majori, Melluzī, Pumpuri un Vaivari).

Nitrātu jutīgās teritorijas

Nitrātu direktīvas prasības Latvijā ir ietvertas MK noteikumos Nr.834 „Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisīta piesārņojuma ar nitrātiem” (23.12.2014.). Saskaņā ar tiem Lielupes apgabalā nitrātu īpaši jutīgas teritorijas sastāvā ietilpst Babītes, Mārupes, Jelgavas, Olaines, Ozolnieku, Ķekavas, Iecavas, Vecumnieku, Bauskas, Rundāles, Dobeles, Auces un Tērvetes novadu administratīvās teritorijas. Nitrātu īpaši jutīgas teritorijas robežās Lielupes apgabalā pilnīgi vai daļēji ietilpst 26 upju ūdensobjekti un 6 ezeru ūdensobjekti. Lielupes apgabals veido lielāko Latvijā noteiktās nitrātu jutīgās teritorijas daļu.

Lielupes apgabalā robežlieluma $11,3 \text{ mg/l N-NO}_3$ pārsniegumi ir konstatēti 2006.-2008. gadā. 2014. gadā robežlielumu pārsniegumi konstatēti četros upju ūdensobjektos – Tērvetē, Svitenē, Īslīcē un Mūsā. Pārsvārā gan robežlielumus pārsniedz tikai viena mērījuma rezultāti. Tikai 2007. gadā pārsniegums novērots gada vidējam lielumam.

Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas

Lielupes apgabalā atrodas 56 tādas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (ĪADT), kas izveidotas ūdeņu vai mitrainu biotopu (upju, ezeru, purvu, palieņu) un ar tiem saistīto sugu aizsardzībai, vai kurās ietilpst pārpurvojušies apgabali un ūdens ietekmē izveidojušies ģeomorfoloģiskie pieminekļi. Šāda veida ĪADT Lielupes upju baseina apgabalā pilnīgi vai daļēji ietilpst 26 upju ūdensobjektos un 8 ezeru ūdensobjektos. Bez tam nelielu daļu no pārejas ūdensobjekta veido aizsargājamā jūras teritorija „Rīgas līča rietumu piekraste”.

3.5. Monitoringa kvalitātes raksturojums un rezultāti

Lai novērtētu ūdeņu kvalitāti upju baseina apgabala teritorijā, ik gadu valsts piešķirtā finansējuma robežās tiek veikts ūdeņu stāvokļa monitorings. To veic vairākas institūcijas: LVĢMC nodrošina upju un ezeru ūdensobjektu apsekojumus; Latvijas Hidroekoloģijas institūts (LHEI) – piekrastes un pārejas ūdensobjektu monitoringu. Zivju apsekojumus veic BIOR. Oficiālo peldvietu ūdeņu monitoringu īsteno Veselības inspekcija.

Pieejamie monitoringa dati liecina, ka lielākā daļa upju un ezeru ūdensobjektu Lielupes apgabalā atbilst vidējai ekoloģiskai kvalitātei. Šis vērtējums atšķiras no pirmajā Lielupes apsaimniekošanas plānā sniegtā novērtējuma. Pēc jaunākajiem rezultātiem mazāks ir upju ūdensobjektu īpatsvars labā kvalitātes klasē, taču mazāks ir arī ezeru ūdensobjektu īpatsvars sliktā un ļoti sliktā kvalitātes klasē. Vērtējuma izmaiņas lielākoties nebūtu jāuzskata par ūdeņu stāvokļa izmaiņām realitātē, jo kvalitātes vērtēšanas metodika ir būtiski mainīta, lai nodrošinātu tās labāku atbilstību Ūdeņu direktīvas prasībām. Pārejas ūdensobjekta ekoloģiskā kvalitāte ir vērtējama kā vidēja, bet ķīmiskā kvalitāte – sliktā.

3.6. Vides kvalitātes mērķi

Pamatmērķis, ko dalībvalstīm uzdod sasniegt Ūdeņu direktīva, ir visu virszemes un pazemes ūdensobjektu labs stāvoklis. Virszemes (upju, ezeru, piekrastes un pārejas) ūdensobjektiem tas nozīmē labas ekoloģiskās kvalitātes un labas ķīmiskās kvalitātes sasniegšanu. Stipri pārveidotajiem ūdensobjektiem jāsasniedz labs ekoloģiskais potenciāls, kas nozīmē, ka pārveidotā ūdensobjekta īpašības minimāli atšķiras no atbilstošā dabisko ūdeņu tipa īpašībām, un laba ķīmiskā kvalitāte. Savukārt pazemes ūdensobjektiem labu kvalitāti veido labs kvantitatīvais stāvoklis un laba ķīmiskā kvalitāte. Ja ūdensobjekta kvalitāte jau ir atzīta par labu vai augstu, tad, atbilstoši Ūdeņu direktīvas prasībām, kvalitātes mērķis ir nepieļaut esošās ūdensobjekta kvalitātes pasliktināšanos nākotnē. Gadījumā, ja uz konkrētu ūdensobjektu attiecas dažāda veida kvalitātes mērķi (piemēram, labas ekoloģiskās kvalitātes sasniegšana un Nitrātu direktīvas prasību izpilde), tad jāpiemēro stingrākais mērķis.

Direktīvas noteiktais termiņš vides kvalitātes mērķu sasniegšanai ir 2015. gads. Tomēr pat nemainot ūdeņu novērtēšanas nosacījumus, vairumā Eiropas ūdensobjektu šādu mērķi sasniegt ar samērīgiem pasākumiem un atbilstošām investīcijām līdz 2015. gadam nebija iespējams. Daudzās valstīs tas arī netika plānots, atliekot laba stāvokļa sasniegšanu līdz 2021. vai 2027. gadam. Dalībvalstīm ir jānosaka tie gadījumi, kad labas kvalitātes sasniegšana šajā termiņā dotajam ūdensobjektam nav iespējama tehnisku iemeslu, nesamērīgi augstu izmaksu vai dabas apstākļu dēļ.

Ir iespējams atsevišķiem ūdensobjektiem izvirzīt mazāk stingrus kvalitātes mērķus, ja šie ūdensobjekti ir atzīti par stipri pārveidotiem, vai arī to dabiskais stāvoklis ir tāds, ka

kvalitātes mērķu sasniegšana būtu neiespējama vai nesamērīgi dārga. Šādos gadījumos jānodrošina pēc labākās iespējamās kvalitātes sasniegšana šajos ūdensobjektos, kā arī turpmākā kvalitātes nepasliktināšanās. Izņēmumu piemērošana nedrīkst izraisīt kvalitātes pasliktināšanos tuvumā esošos ūdensobjektos.

Plūdu riska pārvaldības virsmērķis Lielupes apgabalā ir samazināt ar plūdiem saistītu nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēku veselību, vidi, kultūras mantojumu un saimniecisko darbību, tai skaitā, mazināt virszemes ūdeņu iespējamu piesārņojumu un krasta erozijas procesus jūras, upju, ezeru un HES uzpludinājumu krastos. Ņemot vērā dažādos plūdu cēloņus Lielupes apgabalā, kā arī ļoti atšķirīgo plūdu ietekmi maz pārveidotajās upju palienēs un blīvi apbūvētajās un apdzīvotajās teritorijās, izvirzīti atšķirīgi plūdu riska pārvaldības specifiskie mērķi (6.tabula).

6.tabula. Plūdu riska pārvaldības specifiskie mērķi Lielupes baseinu apgabalā

Plūdu riska pārvaldības specifiskais mērķis	Plūdu riska teritorija, uz kurām šis mērķis attiecas
1. Samazināt jūras krastu erozijas un upju plūdu izraisīto apdraudējumu blīvi apdzīvotām vietām, mazinot risku iespējami lielākam iedzīvotāju skaitam un publiskās infrastruktūras objektiem	Nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijas: Jūrmala Jelgava
2. Samazināt plūdu apdraudējumu hidrobūvju aizsargātās platībās un potamālo upju regulēto posmu pieguļošajās teritorijās	Nacionālās nozīmes plūdu riska teritorijas: Babītes ezera polderi Lielupes palieņu polderi Vecbērzes polderis
3. Nodrošināt iespēju savlaicīgi (pirms plūdiem) novērtēt applūšanas riskus un sniegt atbildīgajām institūcijām un iedzīvotājiem nepieciešamo informāciju par applūstošo teritoriju apdraudētības pakāpi attīstot Plūdu riska informācijas sistēmu un pilnveidojot agrās brīdināšanas sistēmu.	Nacionālas un lokālas nozīmes plūdu riska teritorijas
4. Novērst lietus un palu izraisītu lokālu teritoriju applūšanu, sakārtojot un attīstot virszemes noteces un lietus ūdeņu novadīšanas sistēmas	Lokālās nozīmes plūdu riska teritorijas

Analizējot tikai Ūdeņu direktīvas un Plūdu direktīvu juridiskos tekstus un salīdzinot apsaimniekošanas un plūdu riska pārvaldības plānu mērķus 2016.- 2021.gadam, šķiet, ka tie ir pretrunīgi un ka to īstenošanai paredzētie pasākumi darbosies pretējos virzienos. Tomēr tas tikai daļēji atbilst patiesībai. Pirmkārt, direktīvu Kopīgās īstenošanas stratēģijas procesā ir virkne dalībvalstu un Eiropas Komisijas ekspertu kopīgi sagatavotu vadlīniju, kas zinātniski, tehnoloģiski un ekonomiski pamato veikto vides stāvokļa novērtējumu un izvirzīto mērķu realitāti atkarībā no pielietojamām tehnoloģijām. Otrkārt, cilvēces tūkstošgadīgā pieredze sadzīvot ar tādiem fenomeniem kā plūdi vai sausums jau pirmajā direktīvas ieviešanas periodā ir bagātinājusies ar plānošanas pieredzi upju baseinu apgabalu kontekstā. ES dalībvalstis, tai skaitā Latvija, jau skatās uz šiem ārēji atšķirīgajiem mērķiem un to īstenošanas programmām ar ievērojamu plānu sagatavošanas un īstenošanas pieredzi.

3.7. Integrācija ar citiem plānošanas dokumentiem

Vides politikas pamatnostādnes 2014. - 2020. gadam

VPP2020 ir vienīgais spēkā esošais vides politikas dokuments, kas saskaņots ar Latvijas Nacionālās attīstības plānu 2014.-2020. gadam un Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnēm 2030. Ūdens politika (tai skaitā, virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzība, ūdens ekonomija un ūdenssaimniecības pakalpojumi) skatīta arī Apvienoto Nāciju Organizācijas un ES ūdens politikas tvērumā, bet Baltijas jūras jautājumi ES un HELCOM starptautiskās kompetences jomās. Loģiski, ka VPP2020 ir pamats ūdens politikas tālākai detalizēšanai Latvijas upju baseinu apgabalu līmenī, tai skaitā Lielupes apgabala apsaimniekošanas plānā un Plūdu plānā.

Plūdu direktīva

Plūdu direktīva uzdod dalībvalstīm veikt plūdu riska sākotnējo novērtējumu, pamatojoties uz to noteikt plūdu apdraudētās teritorijas katrā upju baseina apgabalā un šīm teritorijām sagatavot plūdu iespējamo postījumu kartes un plūdu riska kartes, kā arī plūdu riska pārvaldības plānus. Savukārt Ūdens apsaimniekošanas likums, kurā ir pārņemtas Plūdu direktīvas prasības, nosaka, ka upju baseina apgabala apsaimniekošanas plānu un plūdu riska pārvaldības plānu izstrāde ir integrētas upju baseina apsaimniekošanas pasākumi.

Plūdu riska sākotnējais izvērtējums tika apstiprināts ar 2007. gada 20. decembra Ministru kabineta rīkojumu Nr.830 „Plūdu riska novērtēšanas un pārvaldības nacionālā programma 2008.-2015.gadam”. Izstrādājot Plūdu plānu 2016. – 2021. gadam, ir ņemti vērā plūdu riski un Plūdu programmas darbības laikā īstenotie un neizpildītie pretplūdu pasākumi.

Jūras stratēģijas direktīva

2008. gadā, pieņemot Jūras stratēģijas direktīvu, tika izveidota sistēma Kopienas rīcībai jūras vides politikas jomā, kas paredz dalībvalstu atbildību par laba jūras vides stāvokļa panākšanu līdz 2020. gadam. Direktīvas prasības ir iestrādātas nacionālajos tiesību aktos ar „Jūras vides aizsardzības un pārvaldības likumu” (18.11.2010.). Atbilstoši direktīvas un likuma prasībām, Latvijai jāizstrādā stratēģija saviem jūras ūdeņiem, ietverot jūras vides stāvokļa sākotnējo novērtējumu, laba jūras vides stāvokļa indikatoru un sasniedzamo mērķu noteikšanu, jūras ūdeņu monitoringa programmas un pasākumu programmas izstrādi un īstenošanu.

Jūras vidi ietekmē arī citas jomas un nozaru politikas, piemēram, Kopējā Zivsaimniecības politika (KZP) un Kopējā Lauksaimniecības politika (KLP). Upju baseinu apsaimniekošanas plānos paredzētie pasākumi ir obligātie pasākumi Direktīvas 2008/56/EK kontekstā, līdz ar to tie pilnā mērā attiecināmi arī uz Baltijas jūras ūdeņu apsaimniekošanu. Atbilstoši Direktīvai 2008/56/EK, 2012. gadā LHEI veica jūras vides stāvokļa sākotnējo izvērtējumu, sagatavoja monitoringa programmu. Pašlaik VARAM ar citām iestādēm un organizācijām saskaņo pasākumu programmu, lai līdz 2020. gadam panāktu vai saglabātu labu jūras vides stāvokli un veicinātu jūras ilgtspējīgu izmantošanu.

Dabas aizsardzība

Dabas aizsardzība ir bioloģiskās un ainavu daudzveidības un atsevišķu dabas objektu aizsardzība un ilgtspējīga izmantošana. Atbilstoši Eiropas Padomes 1992.gada 21.maija direktīvai 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (turpmāk – Direktīva 92/43/EEK) un Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 30.novembra direktīvai 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (turpmāk – Direktīva 2009/147/EEK) izveidota sistēma biotopu, faunas, floras un putnu aizsardzībai. Sugu un biotopu aizsardzības likums

paredz, ka viens no vides pārvaldības instrumentiem ir īpaši aizsargājamo teritoriju izveidošana un šo teritoriju aizsardzība plānošana.

Izvērtējot ūdens kvalitātes prasības, kuras būtiskas īpaši aizsargājamo teritoriju mērķu nodrošināšanai, konstatēts, ka dabas aizsardzības plānos nav ietverta informācija par sugām optimālo dzīves vides kvalitāti. Sadarbībā ar Dabas aizsardzības pārvaldi dabas aizsardzības plānos tiks ietverta ūdeņu kvalitātes komponente. Izvērtējot risku nesasniegt labu ūdeņu kvalitāti un izstrādājot pasākumu programmu, upju baseinu apsaimniekošanas plānos ir ņemta vērā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju specifika, kā arī norādīts, kurām teritorijām ir jāizstrādā dabas aizsardzības plāns.

Klimata pārmaiņas

Atbilstoši globālā un Eiropas mērogā izstrādātajiem klimata pārmaiņu scenārijiem nākamajiem 50-100 gadiem, Ziemeļeiropas reģionā un Baltijas valstīs netiek prognozētas tik krasas klimata pārmaiņas kā Dienvideiropā, kur nozīmīgi varētu mainīties gaisa temperatūras, upju noteces apjoms un tās sezonālais sadalījums, palielinot plūdu riskus un ekstrēma sausuma periodus. Baltijas reģionam pagaidām tiek prognozētas salīdzinoši maigākas ziemas ar novēlotu pavasara iestāšanos. Galvenā informācija par Latvijas ūdeņu iespējamajām kvantitatīvajām un kvalitatīvajām pārmaiņām klimata pārmaiņu kontekstā ir iegūstama no Valsts pētījumu programmas "Klimata maiņas ietekme uz Latvijas ūdeņu vidi" rezultātiem. Šī programma, balstoties uz Ziemeļvalstīm kopēju pieeju, 2010. gadā veica modelēšanu par iespējamajiem scenārijiem nākotnē, vērtējot biogēno vielu koncentrāciju iespējamās izmaiņas, plūdu risku un ūdens vides sugu sastāva izmaiņas. Šīs teorētiskās izmaiņas aprēķinātas 30, 50 un pat 100 gadiem, līdz ar to nav sagaidāms, ka atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna darbības periodā jau izpaudīsies būtiska un stabila klimata pārmaiņu ietekme.

Galvenie draudi Latvijai šo pārmaiņu dēļ visbiežāk saistīti tieši ar klimata destabilizēšanos, straujām laika apstākļu izmaiņām un biežākām ekstrēmām parādībām. Piemēram, pēc 1967. gada rudens vētras tika uzskatīts, ka šādi vēju radītu jūras uzplūdu līmeņi Rīgas jūras līcī varētu atkārtoties reizi 333 gados. Šādi secinājumi iegūti, analizējot apmēram simts gadus garu novērojumu datu rindu. Tomēr jau 1969. gada rudenī tika sagaidīta analoga ūdenslīmeņa celšanās, tiesa, vairāk gan Baltijas jūras piekrastē. Pēdējās desmitgadēs vētras Baltijas jūras krastā kļūst aizvien biežākas, arī ūdens līmenis vēja dzītu uzplūdu rezultātā sasniedz pietiekami augstus līmeņus, lai novērojumos apstiprinātos teorētiskie pieņēmumi par klimata pārmaiņu ietekmi. Ekstrēmas dabas parādības tiešām atkārtojas daudz biežāk, to ietekme bieži ir integrēta, piemēram, piesniguši koki tiek nolauzti vētrās, bieza sniega sega tiek strauji izkausēta ilgstošos atkušņos ziemas vidū. Kaut arī Latvijā tiek pētītas klimata pārmaiņas un izvērtētas iespējas pielāgoties šīm pārmaiņām, praktiskajā darbībā, jo īpaši, teritorijas plānošanā un būvniecībā, klimata pārmaiņu ietekme bieži tiek ignorēta. Šāda ignorance īpaši pastiprina plūdu riskus, veicina eroziju un barības vielu noskalošanos no nogāzēm.

3.8. Ekonomiskā analīze

Upju baseinu apsaimniekošanas plānos ekonomiskā analīze aplūko trīs galvenos jautājumus. Pirmkārt, izvērtē ūdeņu izmantošanas sociāli ekonomisko nozīmību. Otrkārt, novērtē ūdens izmantošanas tendences un ūdensobjektus ietekmējošo slodžu iespējamās izmaiņas nākotnē. Treškārt, nosaka „ūdenssaimniecības pakalpojumu” izmaksu segšanas līmeni.

No vides aizsardzības pamatprincipu „piesārņotājs maksā” un „lietotājs maksā” viedokļa galvenajam atbildīgajam par ūdens stāvokļa uzlabošanas pasākumu īstenošanu jābūt

ūdens lietotājam, kura darbības rada nozīmīgu slodzi uz ūdeņiem un ir galvenais cēlonis tā neapmierinošajai kvalitātei. Taču plānotie pasākumi atstāj iespaidu uz ūdens lietotājiem (tautsaimniecības nozarēm), izvirzot to darbībai noteiktus ierobežojumus un negatīvi ietekmējot to saimniecisko darbību un attīstību. Tāpēc ir svarīgi izprast gan to, kas ir galvenie ūdens izmantotāji katrā baseinu apgabalā, kādu slodzi tie rada un kā ietekmē ūdens kvalitāti, gan arī šo ūdens lietotāju ekonomisko un sociālo nozīmību. Tādejādi to ekonomisko un sociālo nozīmību var ņemt vērā, izvēloties veicamos pasākumus ūdeņu stāvokļa uzlabošanai, kā arī nosakot zemākus vai ilgākā termiņā sasniedzamus mērķus, ja ūdens lietotāja ekonomiskā un vai sociālā nozīmība atsvēr ieguvumus no paredzamajiem vides uzlabojumiem. Piemēram, ja laba ūdens stāvokļa sasniegšana kādā objektā nozīmētu tādas infrastruktūras likvidēšanu, kurai piemīt svarīga ekonomiskā un vai sociāla nozīmība (HES, osta un tml.), tad ietekmētajiem ūdensobjektiem var piešķirt stipri pārveidota objekta statusu, kas paredz zemākas prasības ekoloģiskajai kvalitātei.

Nozīmīgākie ūdens lietotāji, kas rada slodzi uz virszemes ūdeņiem Lielupes apgabalā ir:

- komunālais sektors (mājsaimniecības) – punktveida un izkliedētais piesārņojums (notekūdeņu radītājs piesārņojums ar biogēnām vielām);
- lauksaimniecība – punktveida un izkliedētais piesārņojums (biogēno vielu notece no lauksaimniecības zemēm, kūtsmēslu novietnēm), kā arī hidromorfoloģiskā ietekme dēļ melioratīvajām darbībām;
- mežsaimniecība – izkliedētais piesārņojums (biogēno vielu notece dēļ kailcirtēm un melioratīvajām darbībām), kā arī melioratīvo darbību hidromorfoloģiskā ietekme;
- apstrādes rūpniecība – punktveida piesārņojums (notekūdeņu radītājs piesārņojums ar biogēnām un bīstamām vielām);
- hidroelektrostacijas – hidromorfoloģiskā ietekme;
- ostas – hidromorfoloģiskā ietekme.

Novērtējums, vai konkrēts ūdensobjekts noteiktajā termiņā sasniegs vai nesasniegs labu stāvokli, primāri tiek balstīts uz pašreizējo slodzi un ietekmju analīzi. Taču upju baseinu apgabali ir dinamiskas sistēmas, kas reaģē uz virkni faktoru – vai tās būtu klimata pārmaiņas, ekonomiskā attīstība, vai jaunas vides likumdošanas prasības. Lai varētu novērtēt iespējamās ūdens kvalitātes izmaiņas, kas var notikt apsaimniekošanas plāna aptvertajā sešu gadu periodā, tiek veikts slodzes ietekmējošo faktoru iespējamo izmaiņu nākotnē novērtējums. Šai nolūkā analizē ūdens resursu aizsardzībai plānotos projektus un pasākumus, kā arī dažādu tautsaimniecības nozaru un līdzšinējās attīstības tendences un nākotnē prognozētās izmaiņas.

Saskaņā ar Ūdeņu direktīvas prasībām, apsaimniekojot ūdens resursus un veidojot ūdens cenu politiku, ir jāievēro izmaksu segšanas princips. Tas nozīmē, ka ūdens lietotājiem pilnībā jāsedz visas ar ūdens lietošanu saistītās izmaksas, ieskaitot vides un resursu izmaksu segšanu. Vienlaikus jānodrošina, lai ūdens cenu politika sniegtu pienācīgus stimulus ūdens resursu racionālai izmantošanai. Īstenojot šīs prasības dalībvalstis var ņemt vērā ģeogrāfiskos, ģeoloģiskos un klimatiskos apstākļus, kā arī maksājumu apmēra un piemērošanas sociālās, ekoloģiskās un ekonomiskās sekas. Tāpēc ekonomiskā analīze sniedz informāciju par to, cik lielā mērā jau pašlaik ūdens lietotāji sedz šīs izmaksas un, ja nepieciešams, sniedz rekomendācijas ūdens cenu politikas izmaiņām.

3.9. Pasākumu programmas un to realizācija

Katram no Vides pārskatā aplūkotojājiem dokumentiem – atjaunotajam Lielupes apsaimniekošanas plānam un Plūdu plānam – ir atsevišķa pasākumu programma.

Apsaimniekošanas plāna pasākumu programmā apkopota informācija par pasākumiem, kas nepieciešami laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanai. Pasākumu programma ietver pamata un papildu pasākumus. Katrā ūdensobjektā darāmais atšķiras gan pēc satura, gan pēc

sagaidāmajiem rezultātiem. Pasākumu programmā iekļauti pamata un papildu pasākumi, kuru īstenošanai nepieciešamie finansiālie līdzekļi atsevišķos gadījumos ir paredzēti dažādos finanšu instrumentos un atbalsta programmās, tomēr, daļā gadījumu, finansējums būs jārod ūdens lietotājiem un apsaimniekotājiem.

Atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna pielikumos iekļauts visu pamata pasākumu saraksts, kuru īstenošana jau tiek nodrošināta atbilstoši normatīvo aktu prasībām, kā arī iekļauti pasākumi, ko nepieciešams papildus īstenot vai nu apgabala, vai ūdensobjektu mērogā, ja ar pamata pasākumiem vien netiks sasniegts nospraustais mērķis.

Papildu pasākumos ir iekļauta notekūdeņu attīrīšanas iekārtu efektivitātes uzlabošana, centralizēto notekūdeņu savākšanas sistēmu darbības efektivizācija aglomerācijās ar CE > 2000, kā arī notekūdeņu attīrīšanas iekārtu efektivitātes turpmākā uzlabošana aglomerācijās ar CE < 2000, ja notekūdeņi tiek novadīti riska ūdensobjektos. Būtisku punktveida slodzi rada arī piesārņotās vietas, tāpēc papildu pasākumos ir paredzēta piesārņoto vietu sanācija piecu ūdensobjektu sateces baseinā.

Lauksaimniecības sektorā vislielāko labumu un biogēno elementu samazinājumu dotu 2 m veģetācijas buferjoslu ieviešana 17 ūdensteču un vienas ūdenstilpes krastos.

Hidromorfoloģisko slodžu samazināšanai svarīgi pasākumi ir pārskatīt mazo HES ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumus un ūdens resursu lietošanas atļauju nosacījumus un saskaņot tos visām mazajām HES, kas atrodas uz vienas upes. Nepieciešams izpētīt arī HES iespējas turbīnas darbināt caurplūduma režīmā. Ir jāveic arī izpēte un jānosaka ūdensobjekti, kuros noteikti nepieciešams veidot zivju ceļus.

Ezeru ūdeņu stāvokļa uzlabošanā būtiski ir sagatavot ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumus un izstrādāt dabas aizsardzības plānus aizsargājamām teritorijām, kā arī veidot mākslīgos mitrājus, lai samazinātu ezerā ieplūstošo notekūdeņu ietekmi. Būtiski ir nodrošināt ezeru funkcionalitāti, pļaujot ūdensaugus un kontrolējot aizaugumu. Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu LVĢMC izstrādā upju baseina apgabalu apsaimniekošanas plānus un nodrošina sabiedrības līdzdalību apsaimniekošanas plānu un pasākumu programmu sagatavošanā un to atjaunošanā, informē par izstrādātajiem plāniem un programmām attiecīgās pašvaldības, kuru administratīvajā teritorijā paredzēts īstenot pasākumus.

Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu LVĢMC izstrādā upju baseina apgabalu apsaimniekošanas plānus un nodrošina sabiedrības līdzdalību apsaimniekošanas plānu un pasākumu programmu sagatavošanā un to atjaunošanā, informē par izstrādātajiem plāniem un programmām attiecīgās pašvaldības, kuru administratīvajā teritorijā paredzēts īstenot pasākumus.

Lai iesaistītu visas ieinteresētās puses apsaimniekošanas plānu sagatavošanas procesā, katram baseinu apgabalam ir izveidota konsultatīvā padome. Tās mērķis ir saskaņot valsts iestāžu, pašvaldību, nevalstisko organizāciju, kā arī uzņēmēju (komersantu) un citu interešu grupu intereses jautājumos, kas saistīti ar vides kvalitātes mērķu sasniegšanu katrā baseinu apgabalā. Padomes darbību nosaka MK noteikumi Nr.681 „Upju baseinu apgabala konsultatīvās padomes nolikums” (09.12.2003.). Kaut arī galvenie lēmumi tiek pieņemti atbildīgajās ministrijās un formāli padomei nav piešķirtas „veto” tiesības, tā ir vienīgā platforma, kurā valsts intereses tiek izvērtētas kontekstā ar sateces baseina pašvaldību un iedzīvotāju interesēm un reālajām iespējām. Ar 2013. gada 1. janvāri upju baseina apgabalu konsultatīvo padomju sekretariāta funkcijas veic Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Vides aizsardzības departamenta Ūdens resursu nodaļa.

Nozīmīgākās konsultatīvās padomes funkcijas apsaimniekošanas plāna un plūdu riska pārvaldības plāna izstrādes gaitā ir izvērtēt minētos dokumentus un to atbilstību sabiedrības interesēm, kā arī sniegt LVĢMC ieteikumus plāna un programmas turpmākai virzībai, izvērtēt LVĢMC sagatavotos priekšlikumus par programmas īstenošanai nepieciešamajiem finanšu līdzekļiem un sniegt attiecīgu atzinumu, kā arī sniegt atzinumu par programmā iekļauto pasākumu īstenošanas prioritātēm finanšu un citu resursu piesaistīšanā.

Kopumā pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna darbības laikā un atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna izstrādes gaitā ir notikušas 11 Lielupes baseinu apgabala konsultatīvās padomes sēdes, to protokoli un citi materiāli pieejami VARAM mājas lapā¹¹. Atbilstoši normatīvo aktu prasībām atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna darbības laikā darbosies no jaunā ievēlēta Lielupes apgabala konsultatīvā padome.

Lielupes Plūdu plāna pasākumu programma izstrādāta, pamatojoties uz Lielupes apgabala plūdu apdraudējuma un plūdu riska kartēm, Zemes pārvaldības likuma, Aizsargjoslu likuma un Vides aizsardzības likuma prasībām, Plūdu programmu, plānošanas reģionu attīstības programmām, projekta „Būtisku vides risku apzināšana Latvijas pašvaldībās 2014.-2020.gadam finanšu plānošanas perioda atbalstāmo aktivitāšu identificēšanai” laikā veiktās pašvaldību aptaujas rezultātiem, Zemkopības ministrijas sniegto informāciju par nepieciešamajiem pasākumiem polderu un valsts nozīmes ūdensnoteku pārbūvēšanai un atjaunošanai.

Pasākumu detalizēts apraksts ietverts plāna 27. tabulā, kur nosaukti nacionālas nozīmes plūdu riska teritorijās (Jūrmala, Vecbērzes polderis, Lielupes palienes polderi, Jelgava, Babītes ezera polderi) nepieciešamie preventīvie, gatavības un aizsardzības pasākumi. Lielupes Plūdu plāna 28. tabula atspoguļo gatavības pasākumus, kas ir aktuāli plūdu riska zonās ārpus nacionālās nozīmes plūdu esošajām riska teritorijām.

3.10. Atbildīgo institūciju kontaktinformācija

Atbildīgās institūcijas par upju baseina apgabala apsaimniekošanas plānu un pasākumu programmu ir LVĢMC, kā arī VARAM.

Papildu informāciju par apsaimniekošanas plānu un Plūdu plānu iespējams saņemt:

- internetā: <http://www.lvģmc.lv/lapas/vide/udens/udens-apsaimniekosana-/upju-baseinu-apgabalu-apsaimniekosanas-plani-/upju-baseinu-apgabalu-apsaimniekosanas-plani-un-pludu-riska-parvaldiba?id=1107&nid=424;>
- rakstot uz e-pasta adresi: sabiedriba@lvģmc.lv;
- telefoniski: +37167032016;
- pa pastu: Maskavas iela 165, Rīga, LV 1019, Latvija.

4. Ar plānošanas dokumentu saistītās ilgtspējīgas attīstības problēmas

Formāli atbilstoši MK noteikumiem Nr.157 šīs nodaļas nosaukumam jābūt „Ar plānošanas dokumentu saistītās vides problēmas”. Tomēr atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns pēc būtības ir vides politikas dokuments ūdens aizsardzības un apsaimniekošanas jomā, kurā visi ietvertie pasākumi ir vērsti vides uzlabošanas virzienā, nevis attīstības plānošanas dokuments, kuram pastiprināti būtu jāizvērtē ietekme uz vidi. Pēc būtības visi atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā paredzētie pasākumi vispirms ir

¹¹ <http://www.varam.gov.lv/lat/lidzd/pad/UBAKP/?doc=16530>

vides aizsardzības pasākumi, kuru efektivitāte būs tieši atkarīga no tautsaimniecības attīstības un sociālajām problēmām pašvaldībās. Bez saimnieciskās attīstības nebūs Latvijas līdzfinansējuma ES Struktūrfondu finansētajiem projektiem, savukārt bez pārtikušām un maksātspējīgām mājsaimniecībām ūdenssaimniecības tarifi nespēs uzturēt izveidoto ūdensapgādes un kanalizācijas infrastruktūru un šos pakalpojumus sniedzošo uzņēmumu darbību. Nedaudz atšķirīga ir vienīgi situācija ar plūdu riska novēršanas un samazināšanas pasākumiem – tajos arī turpmāk nāksies meklēt grūtus kompromisus starp iedzīvotāju un materiālo vērtību aizsardzību un dabas aizsardzības interesēm. Tāpēc dziļākai analīzei izdalīti vairāki ar plānošanas dokumentu saistīti administratīvi un sociāli-ekonomiski riski, aplūkojot to iespējamo ietekmi gan uz visu valsti, gan uz Lielupes apgabalu. Šādi riski ir: 1) ūdeņu pārvaldība; 2) tautsaimniecības attīstība Lielupes baseinā; 3) demogrāfijas dinamika un tās ietekme uz komunālajiem pakalpojumiem; 4) pārrobežu risku iespējamās ietekmes.

4.1. Ūdeņu pārvaldība

ES līmenī Ūdeņu direktīva raksturo garo ceļu no samērā vienkāršām prasībām komunālo notekūdeņu savākšanai un attīrīšanai vai nitrātu piesārņojuma samazināšanai lauksaimniecībā pirms daudzām desmitgadēm līdz mērķiem nodrošināt ūdeņu ekosistēmu funkcionēšanu un visu ūdeņu labu kvalitāti un pietiekamu kvantitāti. Kā izrietēja no Eiropas Komisijas 2012. gadā publicētā konceptuālā plāna kā aizsargāt Eiropas ūdens resursus („*Blueprint to Safeguard European Waters*”), pašreizējās dzeramā ūdens izmaksas, pārtikas preču cenas, ūdens transporta izmaksas vai dzesēšanas izmaksas siltuma un enerģijas ražošanas uzņēmumos vēl ne tuvu nenodrošina šo ūdens lietošanas veidu ietekmēto ekosistēmu pakalpojumu atjaunošanu. Tāpēc attiecīgo sabiedrisko pakalpojumu cenām būtu jāpieaug, lai nodrošinātu līdzekļus labas ūdens kvalitātes sasniegšanai visā Eiropā. Tajā pat laikā daudzās dalībvalstīs lielāko upju baseini ir ļoti blīvi apdzīvoti. Tajos samazinās zaļās teritorijas, kas nodrošina dabīgu nokrišņu infiltrāciju, un palielinās notece no cieta seguma, tādējādi palielinot plūdu riskus. Daudzviet rodas nepieciešamība izšķirties starp iedzīvotāju un tautsaimniecības objektu aizsardzību no plūdiem vai dabas saglabāšu un aizsardzību. Līdzīgi jāizšķiras arī par Kopīgās lauksaimniecības politikas (KLP) un Kopīgās Zivsaimniecības politikas prioritātēm, kuras ir dziļi subsidētas ES politikas jomas, kas atstāj ne tikai ietekmi uz vidi, bet arī uz valstu attīstības rādītājiem.

Latvijas apstākļos laba ūdeņu pārvaldība ir visai nosacīta, jo dažos līmeņos pastāv ne tikai darbības apgrūtinājumi, bet arī lielas, vai pat kardinālas atšķirības izpratnē un pamatnostādņēs. Vēsturiski lielākie un svarīgākie ūdens objekti ir noteikti 1937. gada Civillikumā kā publiskie ūdeņi, bet tikai ar Zemes pārvaldības likuma stāšanās spēkā no 2015. gada 1. janvāra ir skaidrs mehānisms, kā pašvaldības var apsaimniekot savā teritorijā esošos publiskos ūdeņus. Tomēr joprojām nav pietiekamu instrumentu, lai nodrošinātu privātīpašumā esošo ūdens objektu apsaimniekošanu atbilstoši vienotiem principiem. No vairāk nekā 12 tūkstošiem strautu un mazo upju, daļa atrodas aizsargājamajās teritorijās, kas ir VARAM Dabas aizsardzības pārvaldes pārziņā, vēl vairāk atrodas Latvijas Valsts mežos, kas ir Zemkopības ministrijas pārziņā, bet daži ietilpst ostu teritorijās, kas ir Satiksmes ministrijas pārziņā. Lielākā tiesa no visām upēm ir regulētas vismaz to augštecēs un ietilpst meliorācijas kadastrā. Savukārt no daudzos no 3000 ezeriem ir vai nu izveidotas regulēšanas būves, vai arī no tām iztekošo upju gultnes ir kādreiz padziļinātas. Kaut arī meliorācijas kadastra pabeigšana dos pilnīgāku priekšstatu par ūdens noteci dažādās administratīvajās teritorijās, vislielākās neskaidrības rada Rīgas un Jūrmalas lietus ūdeņu novadīšanas sistēma, kas vēsturiski veidojusies kā Pierīgas lauku un mežu meliorācijas sistēma. Domstarpības rada arī Satiksmes ministrijai piederošās transporta infrastruktūras nosusināšana, jo valsts nozīmes autoceļa

nosusināšanas grāvis nebeidzas pie ceļa, tam uztvertie ūdeņi jānogādā upē vai jūrā pat tad, ja grāvis iet cauri īpaši aizsargājamai dabas teritorijai. Diemžēl šādos gadījumos vispirms jāpanāk kopīga izpratne par situāciju, tikai tad var gaidīt saprātīgu risinājumu. Vislielākās problēmas parasti saistītas ar polderiem un regulētajiem upju posmiem.

Fragmentāra ir arī likumdošana, jo uz Ūdeņu direktīvas un citu ūdens jomas normatīvo aktu pārņemšanas laiku Latvijā jau bija likvidētas agrākās ūdenssaimniecības pārvaldes formas, kā arī atcelts Ūdeņu kodekss. VARAM izcēla tikai vides aizsardzības un ūdens kvalitātes jautājumus. Tikai 2015. gadā Saeima pieņēma Ūdenssaimniecības pakalpojumu likumu, nosakot atbildību un kompetences sadalījumu tādās jomās kā dzeramā ūdens apgāde un kanalizācijas pakalpojumi. Tomēr joprojām paliek liels neseigts sektors starp apsaimniekošanas plāniem Ūdens apsaimniekošanas likuma izpratnē un ūdens novadīšanu caur kādu nosusināšanas sistēmu vai dabīgu noteku Meliorācijas likuma izpratnē. Jau minēts, ka šis neskaidrības vistiešāk var attiecināt uz lielo pilsētu mitruma regulēšanas problēmām, kā arī uz jaunajām Rīgas priekšpilsētām, kuras tagad izveidojušās agrākajās lauksaimniecības zemēs, piemēram, Mārupes polderos. Pēc šo lauksaimniecībai projektēto un dzīvojamajai apbūvei ļoti nosacīti piemēroto polderu nodošanas pašvaldībām, valdība pēc pašvaldību lūguma tajos regulāri iegulda lielus līdzekļus pretplūdu aizsardzības nodrošināšanai.

Atbilstoši Ūdens apsaimniekošanas likuma deleģējumiem apsaimniekošanas plānu apstiprina vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs. Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns tika apstiprināts ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2015.gada 17.novembra rīkojumu Nr.335. Ministru kabineta apstiprināts apsaimniekošanas plāns varētu šķīst stabilāks tajā paredzēto pasākumu izpildes garants. Diemžēl Latvijā valsts budžets tik garam periodam kā 6 gadi netiek veidots, tāpēc arī šāds risinājums nebūtu daudz labāks. Bez tam galvenais līdzekļu avots plānā paredzētajiem pasākumiem ir un paliek ES Struktūrfondi 2014.-2020. gadam.

4.2. Tautsaimniecības attīstība Lielupes baseinā

Stratēģijā „Eiropa 2020” bija paredzēts veicināt strauju ekonomisko attīstību. Vēl straujāki attīstības tempi bija paredzēti Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam (NAP2020). Tomēr reālā ES un Latvijas ekonomiskā attīstība nav devusi iemeslu iepriekš izteiktajām bažām, ka izaugsme radīs ievērojamu ietekmi uz Latvijas vidi un ka vides politikai jāapsteidz iespējamā negatīvā ietekme. Kaut arī NAP2020 bija plānots straujš apstrādājamo rūpniecības pieaugums, tai 2020.gadā sasniedzot vismaz 20% no IKP, Latvijas tautsaimniecības struktūrā pakalpojumu nozaru īpatsvars ilgstoši pārsniedz 70% pēc pievienotās vērtības un tāds arī saglabājas. Lai gan pakalpojumu nozare teorētiski mazāk ietekmē dabas kapitālu, rēķinot pēc pievienotās vērtības radīšanai nepieciešamā dabas resursu daudzuma, arī pakalpojumu nodrošināšana un sniegšana rada slodzi, it īpaši transporta jomā (tranzītpārvadājumi un kravu pārvadājumi, pasažieru pārvadājumi). Pēdējos gados arī rūpnieciskās avārijas bijušas saistītas tieši ar kravu pārkraušanu ostās, ar dzelzceļa pārvadājumiem, kā arī ar loģistikas uzņēmumiem. Apstrādes rūpniecībā joprojām lielāko īpatsvaru veido zemo tehnoloģiju nozares. Lai gan augsto tehnoloģiju nozares noteiktas par prioritārām, investīcijas lielākoties ieguldītas zemo tehnoloģiju nozarēs. Kaut arī NAP2020 ir plānots palielināt arī energoefektivitāti un darba ražīgumu, kā arī samazināt resursu patēriņu uz produkcijas vienību, pagaidām dati par to neliecina. Tomēr kopumā situācija ir cerīga, laikā no 2010. gada līdz 2014. gada beigām IKP Latvijā ir pieaudzis par 17,4%¹².

¹² Ekonomikas ministrija, Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību, 2015.

Latvijas tautsaimniecība lielā mērā ir saistīta ar tendencēm ārējos tirgos, ņemot vērā tās augsto integrācijas pakāpi – dalību ES, Pasaules Tirdzniecības organizācijā u.tml. Nozīmīgākās eksporta preču grupas ir koksne un tās izstrādājumi, metāli un to izstrādājumi, vieglās rūpniecības preces, lauksaimniecības un pārtikas produkti. Kokapstrādes nozarei raksturīgs augsts produkcijas eksporta īpatsvars – gandrīz 70% no saražotās produkcijas tiek eksportēti. Kopumā eksporta struktūrā dominē dabas resursi un izejvielas vai to pirmapstrādes produkti. Kaut arī pēc finanšu krīzes Latvijas eksports ir audzis un sarukušā patēriņa dēļ līdz 2012. gadam imports ievērojami samazinājās, Latvijai joprojām ir negatīva ārējās tirdzniecības bilance, importa pārsniegums pār eksportu veido vairāk nekā 10% pret IKP.

Pirms finanšu krīzes privātā patēriņa pieaugums Latvijā tuvojās 10% gadā, kamēr valsts patēriņa pieaugums svārstījās ap 2%. Šo pieaugumu lielā mērā nodrošināja nevis algas, bet gan patēriņa kredīti un hipotekārie kredīti mājokļu iegādei un remontam. Tas nozīmē, ka privātā patēriņa izdevumi palielinājās straujāk nekā iedzīvotāju rīcībā esošie ienākumi. Patēriņa izmaiņas atspoguļojās arī lielākos dzeramā ūdens izmantošanas apjomos mājāsaimniecībās, sadzīves un būvniecības atkritumu apjomu pieaugumā, augošā elektroenerģijas patēriņā u.c. „progresā” rādītājos. Finanšu krīzes ietekmē iedzīvotāju tēriņi strauji saruka, daudzās pašvaldībās dzeramā ūdens patēriņš nokritās ievērojami zem 100 l diennaktī uz vienu iedzīvotāju, radot grūtības pašvaldību ūdenssaimniecības uzņēmumiem turpināt ilgtermiņa aizņēmumu atmaksu, kā arī sanitāros riskus. Tomēr ar 2011. gadu atsākās IKP pieaugums.

Lielupes apgabals nodrošina tikai ap 9% no valsts iekšzemes kopproduktā (IKP) jeb 1,9 miljardus EUR 2012. gadā. Šo situāciju ievērojami ietekmē Jelgava un Jūrmala, kas ir ekonomisko aktivitāšu centri un kopā ar Olaini nodrošina vairāk nekā pusi no kopējā IKP Lielupes apgabalā. Ekonomiskā apgabala teritorijā ir ļoti neviendabīga. Pēc saražotā IKP uz vienu iedzīvotāju īpaši izceļas Pierīgas reģions (8711 EUR), kamēr pārējā apgabala teritorijā šis rādītājs (8182 EUR) ir stipri zemāks nekā vidēji Latvijā (10 839 EUR).

Par ekonomiskās situācijas neviendabīgumu liecina nodarbinātības un iedzīvotāju ienākumu rādītāji. Pierīgai, Jelgavai un Jūrmalas pilsētām ir raksturīgi augsti iedzīvotāju ienākumi un salīdzinoši zems bezdarba līmenis. Savukārt pārējā apgabala teritorijā vērojami zemāki iedzīvotāju ienākumi un augsts bezdarba līmenis. 2012. gadā vidējie ienākumi uz vienu mājāsaimniecības locekli Lielupes apgabalā bija 311 EUR/mēnesī.

Vidējais bezdarba līmenis 2013. gadā Lielupes apgabalā bija 13,5% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita – nedaudz augstāks nekā vidējais bezdarba līmenis Latvijā (11,9%). Tomēr izslēdzot no šiem rādītājiem Pierīgu, Jelgavu un Jūrmalu, apgabala vidējais bezdarba līmenis ir krietni augstāks (14 %), bet iedzīvotāju ienākumu līmenis – stipri zemāks (295 EUR/mēnesī) nekā vidēji valstī.

2013. gadā vidējā bruto mēneša samaksa Lielupes apgabalā bija 625 EUR/mēnesī.

Lielupes apgabalā 2013. gadā darbojās aptuveni 9,5 % no visām Latvijas ekonomiski aktīvajam tirgus sektora vienībām (pašnodarbinātās personas, individuālie komersanti, komercsabiedrības, zemnieku un zvejnieku saimniecības), sastādot 15 000 (2006. gadā –12 000 tirgus sektora vienības). Jāatzīmē, ka Lielupes apgabalā ap 25% no tām veido ar lauksaimniecisko darbību saistītās tirgus vienības. Samērā liels īpatsvars ir arī ar komercpakalpojumiem (25 %) un tirdzniecību (26 %) saistītajām tirgus vienībām. Rūpniecībā darbojas ap 6% tirgus vienību un tās visvairāk koncentrētas Olainē un Pierīgā.

Lielu pievienotās vērtības daļu Lielupes apgabalā veido tirdzniecības un transporta pakalpojumu nozares (kopā ap 35% no kopējās pievienotās vērtības), valsts pārvaldes joma (ap 21%), kā arī apstrādes rūpniecība (10%).

4.3. Demogrāfijas dinamika un tās ietekme uz komunālajiem pakalpojumiem

Globālā mērogā demogrāfiskās tendences ir būtisks dabas kapitālu ietekmējošs faktors. Vispārējā sakarība liecina, ka palielinoties iedzīvotāju skaitam, palielinās arī slodze uz dabas kapitālu. Arī nodarbinātība ir indikators, pēc kura var spriest par ietekmes uz vidi pieaugumu vai samazināšanos, jo augošs bezdarbs norāda uz tautsaimniecības kritumu vai stagnāciju, kā arī uz daļas iedzīvotāju līdz minimumam samazināto patēriņu, pastiprinot nelegālas meža ciršanas, malumedniecības u.tml. riskus.

Izvērtējot demogrāfiskās tendences pasaulē secināts, ka augsti attīstītajās valstīs (pie tām tiek pieskaitīta arī Latvija) tuvāko desmitgažu laikā nav gaidāms iedzīvotāju skaita pieaugums. Tieši pretēji – iedzīvotāju skaits Latvijā samazinās vidēji par 1% gadā. Bez tam laikā no 2009. līdz 2012. gadam Latviju ir atstājuši vairāki simti tūkstošu pagaidu darba meklētāju, dodoties uz citām ES dalībvalstīm. Kaut arī valdība ir uzsākusi pasākumus, lai veicinātu viesstrādnieku atgriešanos Latvijā, un pēdējos gados masveida aizbraukšana ir samazinājusies, iedzīvotāju skaits pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna aptvertajos sešos gados ir samazinājies gan Latvijā kopumā, gan Lielupes apgabalā. Savukārt Pierīgā ir bijis vērojams un arī nākotnē sagaidāms iedzīvotāju skaita pieaugums.

Iedzīvotāju skaita sarukums samazina kopējo enerģijas un ūdens patēriņu, samazinot kopējo slodzi uz vidi. Tomēr tas nelabvēlīgi ietekmē sabiedrisko pakalpojumu tarifus. Problēmas rada arī pārmērīga resursu taupīšana, piemēram, daļu māsaimniecību atkritumu neiesaistot pašvaldību atkritumu apsaimniekošanas plūsmās. Starpība starp ūdens patēriņu uz vienu iedzīvotāju Pierīgas reģionā un Lietuvas pierobežā vai Sēlijā var būt pat divas reizes liela. Pierīgā un Jūrmalā jāņem vērā arī tas, ka palielinās vienas māsaimniecības lielums un pieaug tādu māsaimniecību skaits, kurās ir viens cilvēks (gan dzīves modeļu maiņas, gan mūža garuma palielināšanās dēļ). Vienlaikus ar dzīves apstākļu uzlabošanos šī tendence palielina vidējo resursu patēriņu uz vienu iedzīvotāju. Lielupes apgabalā šī tendence apgrūtina arī ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu tālāku uzlabošanu. Piemēram, vairāk nekā 100 000 iedzīvotāju no Rīgas pārcēlušies uz mazām apdzīvotām vietām piepilsētā, tāpēc ūdensapgādes un kanalizācijas attīstībai ņemtos banku kredītus nākas atmaksāt atlikušajiem iedzīvotājiem ar augstāku ūdenssaimniecības pakalpojumu tarifu starpniecību. Savukārt iedzīvotāju migrācija no valsts nomalēm un mazajām apdzīvotajām vietām ievērojami sadārdzina minēto pakalpojumu paplašināšanu attālākajos reģionos.

4.4. Pārrobežu riski

Tā kā puse no Lielupes sateces baseina atrodas ārpus Latvijas, pārrobežu ietekme uz ūdeņu stāvokli ir būtiska. Šo risku mazina fakts, ka Lietuvas Republika ir ES dalībvalsts un tai ir saistoši ES tiesību akti, kā arī samērā laba pārrobežu informācijas apmaiņa.

Lielupes apgabalā galvenos pārrobežu riskus rada tā teritoriju šķērsojošie naftas un dīzeļdegvielas transporta cauruļvadi, kā arī intensīvā lauksaimniecība. Tā kā liela daļa Lielupes apgabala upju sākas Lietuvas teritorijā, daļa lauksaimnieciskā piesārņojuma nonāk arī Latvijas ūdeņos. Tāpēc ir aktuāli turpināt attīstīt abu valstu sadarbību gan ūdeņu apsaimniekošanas plānošanā, gan kopīgu pasākumu īstenošanā.

5. Plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums. Īss iespējamo alternatīvu izvēles pamatojums

Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns pēc savas būtības ir vides aizsardzības politikas plānošanas dokumenti, tāpēc negatīvu ietekmi uz vidi var atstāt tieši to neīstenošana, nevis īstenošana. Savukārt Latvijas vides politika kopumā, tai skaitā ūdens jomā, ir noteikta VPP2020 un atbilst 2014.-2020.gada ES fondu plānošanas perioda nostādņām. Tomēr uz atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna apstiprināšanas laiku Latvijā vēl nav pieņemti visi nepieciešamie Ministru kabineta noteikumi par ES fondu līdzfinansēto projektu izvērtēšanu un īstenošanu. Līdzīgi kā VPP2020, atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns ir pietiekami vispārīgi politikas plānošanas dokumenti, kas nevar sniegt detalizētas atbildes par katra tajos ietvertā pasākuma gala rezultātu un iespējamo ietekmi. Atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā paredzēti pasākumi daudzos virszemes un pazemes ūdensobjektos, kuru kumulatīvais efekts vēl nav paredzams. Jāapzinās, ka daudzos jautājumos dažādām pašvaldībām un dažādu nozaru ekspertiem viedokļi var būt galēji atšķirīgi, piemēram, par plūdu risku samazinošām būvēm, īpaši aizsargājamās teritorijās noteiktajiem ierobežojumiem, ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas attīstību, ūdeņu eutrofikāciju, lauksaimniecības un akvakultūru attīstību utt.

Tāpat jāpārskatās, ka negatīvu apstākļu ietekmē atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns un Plūdu plāns var tikt realizēti nepilnīgi un ar novēlošanos. Šādā gadījumā iespējamās sekas var būt gan paskaidrojumu pieprasījumi no Eiropas Komisijas, gan ES tiesvedības uzsākšana (ar iespējamām finansiālām sankcijām).

Nemot vērā Latvijas kā ES dalībvalsts saistības, tai nav citas alternatīvas, kā īstenot Ūdeņu direktīvu, savlaicīgi sagatavojot visu baseinu apsaimniekošanas plānus, tai skaitā, atjaunoto Lielupes apsaimniekošanas plānu. Tomēr ir iespējami vismaz trīs scenāriji:

- 1) atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns tiek īstenots pilnā mērā un savlaicīgi;
- 2) atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns tiek īstenots daļēji un ar novēlošanos;
- 3) atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna pasākumi izrādās nepietiekami, lai pilnībā novērstu valsts saimnieciskās attīstības negatīvo ietekmi uz vidi.

Atbilstoši minētajiem scenārijiem var prognozēt arī atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanas ietekmi uz Latvijas vidi un iedzīvotāju veselību (7.tabula).

7.tabula. Plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu īstenošanas būtiskās ietekmes uz vidi novērtējums

	Gaiss	Ūdeņi	Jūras	Klimats	Augsne	Materiālās vērtības	Bioloģiskā daudzveidība	Cilvēku dzīvība un veselība	Komentāri
Plāns tiek īstenots pilnā	+	+	+	+	+	+	+	+	Tiek uzlabots vides stāvoklis un samazinātas

	Gaiss	Ūdeņi	Jūras	Klimats	Augsne	Materiālās vērtības	Bioloģiskā daudzveidība	Cilvēku dzīvība un veselība	Komentāri
mērā un savlaicīgi									emisijas ūdenī, saglabāts dabas kapitāls, samazināti plūdu un avāriju riski.
Plāns tiek īstenots daļēji un ar novēlošanos	-	-	-	-	-	+	-	-	Vides stāvoklis nemainās, dabas kapitāls nedaudz samazināts, samazināti plūdu un avāriju riski.
Plāns netiek realizēts	-	-	-	-	-	+	-	-	Vides stāvoklis pasliktinās, dabas kapitāls ievērojami samazinās, plūdu un rūpniecisko avāriju riski pieaug, novēlotas vai nekvalitatīvas ES tiesību normu īstenošanas dēļ Latvija tiek iesaistīta daudzās ES tiesvedībās, maksā ievērojamas soda naudas.

Izmantotie apzīmējumi

- „-” – iespējama negatīva ietekme
- „+” – iespējama pozitīva ietekme
- „+/-” – var būt gan pozitīva, gan negatīva ietekme
- „0” – nav būtiskas ietekmes

Šī tabula gan ir vairāk teorētiska. Bez tam jau pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna izstrādes laikā Latvijas speciālisti pierādīja, ka apzinās ūdens politikas realizāciju upju baseinu apgabalu kontekstā, spēj plānot sateces baseina ietvaros, apvienojot sateces baseina vides prioritātes ar iedzīvotāju sociālajām interesēm un administrācijas politiskajām interesēm. 8.tabulā ir atspoguļota dažādu vides aspektu mijiedarbība.

8.tabula. Dažādu vides aspektu iespējamā mijiedarbība

Virszemes saldūdeņi								
Pazemes ūdeņi	V							
Jūras ūdeņi	V	V						
Gaiss	V	X	V					
Klimats	V	V	V	V				
Augsnes	V	V	V	V	V			
Cilvēka dzīvība un veselība	V	V	V	V	V	V		
Materiālās vērtības	V	V	V	V	V	V	X	

Bioloģiskā daudzveidība	V	V	V	V	V	V	X	X	
	Virszemes saldūdeņi	Pazemes ūdeņi	Jūras ūdeņi	Gaiss	Klimats	Augsne	Cilvēka dzīvība un veselība	Materiālās vērtības	Bioloģiskā daudzveidība

Izmantotie apzīmējumi

V – ir sagaidāma mijiedarbība

X – nav sagaidāma mijiedarbība

Ūdens politikas īstenošana ietekmē visas pārējās vides aizsardzības jomas, tomēr vistiešākās saites ir starp virszemes un pazemes ūdeņiem, kā arī ar jūras ūdeņiem.

5.1. Plūdu risku samazināšana un ar to saistītās problēmas

Plūdu apdraudētās teritorijas pēc to izcelsmes Plūdu plānā sadalītas divās pamata grupās: 1) teritorijas, kuras applūst dabas apstākļu ietekmes rezultātā (palu ūdeņu vai jūras uzplūdu dēļ), un 2) teritorijas, kuru applūšanu var izraisīt cilvēku darbība.

Pie dabiskajām plūdu apdraudētajām teritorijām pieskaita palieņu teritorijas, kas applūst palu vai plūdu gadījumā, un jūras uzplūdu apdraudētās teritorijas, kurās stipru vēju laikā jūras ūdeņi ieplūst upju ietekās un piejūras ezeros. Lielupes apgabalā plūdu riskam ir pakļautas gan lielāko upju (Mūsas, Mēmeles, Lielupes, Iecavas ar Misu un Olainīti, Bērzes, Svētes) palieņu platības, gan lielākajiem ezeriem (Babītes, Slokas) piegulošās platības. Savukārt Lielupes lejteces un Babītes ezera ūdens līmeņa režīms ir pilnībā atkarīgs no jūras līmeņa svārstībām Rīgas jūras līča dienvidu daļā, kā arī no vējuzplūdiem un vējatplūdiem. Augstākie ūdens līmeņi tiek sasniegti ziemas vidū vai vēlā rudenī vētru laikā, kad ziemeļrietumu vēji izraisa uzplūdus Rīgas jūras līcī.

Cilvēku darbības izraisīto plūdu apdraudētās teritorijas saistītas ar ūdeņu dabiskā režīma mākslīgām izmaiņām, pakļaujot appludināšanai vai gruntsūdens līmeņa paaugstināšanai iepriekš ūdens neapdraudētas teritorijas. Šādu plūdu cēloņu bīstamība vērtējama divos aspektos. Pirmkārt, kā dažādas blakus parādības, kas rodas, ierīkojot ūdenskrātuves un citas hidrotehniskas būves. Otrkārt, kā plūdi, kas var rasties hidrotehnisko būvju avārijas rezultātā. Tāpēc svarīgs plūdu riska pārvaldības pasākums ir hidrotehnisko būvju pareiza uzraudzība, uzturēšana tehniskā kārtībā, kā arī to ekspluatācijas režīma stingra ievērošana.

Lielupes Plūdu plānā apdraudētām nav pieskaitītas dabisko mitrāju teritorijas, kurās regulāri plūdi nav bīstami, bet ir pat nepieciešamība dabisko biotopu pastāvēšanai. Tādēļ īpaši aizsargājamo teritoriju sarakstā iekļautās applūstošās platības netiek pieskaitītas pie plūdu riska teritorijām. Šādu teritoriju Latvijā ir ļoti daudz un to skaits ar katru gadu palielinās.

Dabiskie plūdu cēloņi ir visi dabas un klimatiskie apstākļi, kas nosaka vai veicina plūdus. Lielupes apgabalā raksturīgie plūdu cēloņi attēloti 9.tabulā.

9.tabula. Plūdu veidi Latvijā

Plūdu veids	Apraksts
<i>Dabiskie plūdi</i>	
Pavasara sniega kušanas (lietus un sniega kušanas) pali	Pali, kurus izraisa gaisa temperatūras paaugstināšanās un apmēru nosaka sniega daudzums.
Ledus sastrēgumu un/vai ledus iešanas plūdi	Plūdi, kas raksturīgi ledus kušanas un iešanas periodam. Var būt katastrofāli, ja pēkšņi uznāk siltums un ledus nepaspēj izkust, kad ceļas līmenis un atrauj ledu no krastiem.
Vasaras – rudens lietavu radīti plūdi	Plūdi parasti ir lokāli, un postījumi ir ģeogrāfiski relatīvi ierobežoti. Parasti straujāk ūdens līmenis ceļas mazās upēs, kur jebkurš piesārņojums (zari, dūņas u.c.) var radīt aizdambējumu un tam sekojošu pārrāvumu. Plūdus izraisa ar lietusgāzēm (nokrišņu daudzums - 100 mm un vairāk).
Ilgstošu lietavu radīti plūdi	Plūdu veids, kad zeme pakāpeniski piesātinās ar ūdeni, līdz beidzot nespēj to akumulēt. Lietum turpinoties, iespējams ļoti straujš ūdens plūsmas pieaugums. Parasti ir apdraudēti plašāki apgabali ap upēm, ir prognozējami.
Jūras vētru uzplūdi teritorijās gar jūras krastu un lielāko upju grīvās	Plūdi, kurus rada vējš ar ātrumu 20 metri sekundē un vairāk un raksturīgs arī zems atmosfēras spiediens virs Baltijas jūras.
<i>Antropogēnas darbības izraisītie plūdi</i>	
Hidrotehnisko būvju avārijas plūdi	Plūdi, kas var rasties aizsprosta iekšējās erozijas vai slūžu avārijas dēļ. Pastiprināt to ietekmi var aizdambējumi pie tiltiem u.c. sašaurinājumos.

Lielupes apgabalā tiek izdalītas šādas applūstošās un applūšanas apdraudētas teritorijas:

- palieņu teritorijas, kas ir upes vai ezera ielejas daļa, kura applūst plūdu gadījumā;
- jūras uzplūdu apdraudētās teritorijas, kur stipru vēju laikā ieplūst jūras ūdeņi, izraisot jūras krastu eroziju un applūšanu;
- hidrotehnisko būvju, HES, polderu un citu mākslīgu uzpludinājumu ietekmētās teritorijas.

Bez tam Lielupes apgabalā ir paredzēts samazināt plūdu apdraudējumu blīvi apdzīvotām vietām (Jūrmalai un Jelgavai).

Gan atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns, gan Plūdu plāns fokusējas uz atsevišķiem plūdu riska objektiem, bet neskatās tos kopsakarībā ar visu teritoriju mitruma režīma regulēšanas pasākumiem un šo teritoriju attīstības plāniem. Pēdējās desmitgadēs daudzi iedzīvotāji ir apmetušies applūstošajās teritorijās un plūdu riski valstī ievērojami pastiprinājušies. Tomēr katra konkrēta projekta ietekmes uz vidi novērtējuma gaitā vēl iespējams šīs kopsakarības noskaidrot un ņemt vērā. Neapzinoties visas kopsakarības, kā arī energoapgādes, transporta un sakaru infrastruktūras tiešu saistību ar pretplūdu pasākumiem,

jau Plūdu programmas darbības laikā radās pretrunas daudzu projektu sagatavošanā. Pretplūdu pasākumi neapšaubāmi saistāmi ar pretplūdu infrastruktūras uzturēšanu un atjaunošanu, kam netiek pievērsta pietiekama uzmanība.

5.2. Ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas tālāka attīstība

Ūdenssaimniecības un atkritumu apsaimniekošanas pamatprasības visā Latvijā un arī Lielupes apgabalā bija jāievieš līdz 2015. gada 31. decembrim, Direktīvas 91/271/EEK prasības pārņemtas ar MK noteikumiem Nr.34 „Noteikumi par piesārņojošo vielu emisiju ūdenī (22.01.2002.). Tajos noteiktas prasības notekūdeņu attīrīšanai arī apdzīvotajās vietās ar cilvēku ekvivalentu zem 2000, ko neprasa direktīva. Jāsecina, ka tieši komunālo un ražošanas notekūdeņu slodzes samazināšana ir galvenais ES ūdens kvalitātes uzlabošanas un ūdeņu eitrofikācijas novēršanas instruments, kas sekmīgi izmantots visās dalībvalstīs jau vairāku gadu desmitu garumā. Latvijā vēl jāpalielina pieslēgumi pie izbūvētajām ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmām. Tas būs sarežģīti risināms jautājums, ņemot vērā Latvijas pilsētu un apdzīvoto vietu mazo iedzīvotāju blīvumu un plašās zaļās teritorijas, kā arī emigrācijas ietekmi.

Direktīvas 91/271/EEK prasību izpilde vispirms koncentrējās uz notekūdeņu attīrīšanas ietaišu kapacitātes un efektivitātes nodrošināšanu, kā arī tīklu paplašināšanu. Pieslēgumi centralizētajām ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmām atsevišķās apdzīvotajās vietās bija tikai ap 50% mājāsaimniecību; tikai atsevišķās pilsētās centralizētos pakalpojumus izmantoja vairāk nekā 80% iedzīvotāju. Salīdzinoši reti apdzīvotajās Latvijas pilsētās ir dārgi un sarežģīti centralizētos ūdenssaimniecības pakalpojumus nodrošināt visiem iedzīvotājiem, tas arī negatīvi atsaucas uz pakalpojuma apmaksas tarifiem. Diemžēl Eiropas Komisija pastāv uz 100% pieslēgumu traktējumu. Arī Lielupes apgabala apdzīvotajās vietās atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanas periodā pieslēgumu īpatsvara palielināšanai būs jāpievērš liela uzmanība, kā arī jāiegulda ES fondu, pašvaldību un to ūdenssaimniecības uzņēmumu līdzekļi.

Savukārt sadzīves atkritumu sektorā tālākās investīcijas plānotas dalītas atkritumu vākšanas un atkritumu šķirošanas pasākumiem. Ieguvumi un zaudējumi abos sektoros jāvērtē kopā ar iedzīvotāju skaita dinamiku un iedzīvotāju nodarbinātību, jo optimālais vides efekts ir sasniedzams tikai pie pietiekama pakalpojumu saņēmēju skaita un to maksātspējas.

5.3. Ūdeņu eitrofikācija un lauksaimniecības attīstība, akvakultūra

Ūdeņu eitrofikācija nav tikai Lielupes baseina un Baltijas jūras vides problēma. Šis process ir arī ekonomiskās konkurences cīņas atspoguļojums vides politikā. Baltijas jūras kontekstā lauksaimniecības negatīvā ietekme bieži tiek saistīta ar Baltijas valstu nepietiekami kontrolētās lauksaimniecības negatīvo ietekmi uz vidi. Īpaša problēma ir nepietiekamā Latvijas ekspertu līdzdalība HELCOM pārrobežu piesārņojuma slodžu novērtējumos iepriekšējos gados. Arī ES lauksaimniecības politika ir zināmā mērā diskriminējoša pret jaunajām dalībvalstīm. Lauksaimniecības slodzes samazināšanai tikai Lielupes apgabala Latvijas daļā nevar būt pietiekama efekta, jo eitrofikāciju izraisošo savienojumu pārrobežu piesārņojuma slodzes no Lietuvas ir visai lielas.

Visi Baltijas jūras eitrofikāciju veicinošo vielu bilances modeļi ir izstrādāti Skandināvijā, tādēļ tie pārsvarā balstās uz Ziemeļvalstu pētījumiem par lauksaimniecības ietekmi uz ūdeņiem un augu barības vielu iznesi no augsnēm. Šie modeļi neatbilst Baltijas

valstu un Latvijas situācijai. Tomēr nepietiekamais vides monitoringa datu apjoms un to nepietiekamais zinātniskais izvērtējums neļauj sagatavot nopietnus pretargumentus līdz šim pielietotajiem modeļiem attiecībā uz slāpekļa un fosfora noteci no Latvijas teritorijas, kā arī novērtēt reāli iespējamo piesārņojuma samazinājumu kā visas Latvijas mērogā, tā arī Lielupes apgabalā.

Latvijas apstākļos, kad vairāk nekā 50% no virszemes noteces un tās piesārņojuma veidojas ārpus valsts teritorijas, svarīgi veikt atbilstošu monitoringu un pamatot pārrobežu piesārņojuma pārneses apjomu. Baltijas reģionā pārrobežu piesārņojuma slodzes tiek noteiktas HELCOM organizētā procesā. Aprēķinātās slodzes tiek ievadītas Baltijas jūras barības vielu bilances modeļos, ar kuru palīdzību tiek aprēķināts piesārņojuma samazināšanas apjoms katrai valstij, kas pēc apstiprināšanas kļūst par HELCOM dalībvalstu politiskiem mērķiem. Diemžēl Latvijas līdzdalība šajos procesos nav bijusi pilnvērtīga, arī ūdeņu monitoringa nav atbildis novērtējuma vajadzībām. Atšķirībā no Lietuvas vai Igaunijas, pēdējos novērtējumos norādīts, ka slāpekļa un fosfora notece no Latvijas pieaug.

Iepriekšējā ES finanšu plānošanas periodā Latvijas zemniekiem galvenais bija ieviest jaunas ražošanas un produktu pārstrādes tehnoloģijas. Savukārt 2014.-2020. gadā pieaugošās subsīdijas nevar kompensēt Krievijas ekonomisko sankciju radītos zaudējumus. Tāpēc lauksaimniecības nozares galvenais uzdevums ir jaunu tirgu meklēšana, ja nepieciešams, mainot ne tikai tehnoloģijas, bet arī produktus. Vērtējot šīs nozares ietekmi uz vidi jāatceras, ka Latvijas lauksaimniecība šodien nenodrošina vietējo pārtikas patēriņu. Tāpēc tālākas diskusijas par lauksaimniecības ietekmes samazināšanu uz Lielupes apgabala ūdeņiem jārisina Latvijā pieejamo atbalsta instrumentu ietvaros.

5.4. Īpaši aizsargājamās teritorijas un ainavas

Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Latvijā ir ļoti bagāts dabas kapitāls. Tomēr tas lielā mērā saglabājies nevis lietošanai maz noderīgās paugurainās teritorijās vai akmeņainās jūras piekrastēs, bet vietās, kur cilvēku darbības maz skartas dabas objekti robežojas ar saimnieciski izmantotām teritorijām. Tas viennozīmīgi raksturo reto teritorijas apdzīvotību un mozaīkveida lauksaimniecisko attīstību. Šādās vietās vienlīdz kaitīga ir kā saimnieciskās darbības intensificēšanās, tā arī tās pilnīga apsīkšana vai pārtraukšana. Diemžēl joprojām nav izveidoti pietiekami labi mehānismi, kā privāto zemju īpašniekus un pašvaldības aktīvāk iesaistīt ĪADT apsaimniekošanā, bet esošo instrumentu plašāku pielietojumu kavē nepietiekamais finansējums. Savukārt ĪADT individuālie apsaimniekošanas noteikumi dažreiz ignorē ūdenssaimniecības tehniskos aspektus.

Dabas kapitāla saglabāšana un bioloģiskās daudzveidības aizsardzība lielā mērā atkarīga no starpnozaru sadarbības, no lauku attīstības kopumā un zemnieku īstenotiem adekvātiem vides aizsardzības pasākumiem, no mežsaimniecības un zivsaimniecības attīstības, no dabas aizsardzības sistēmas institucionālās kapacitātes un tās rīcībā esošajiem resursiem, lai izveidotu un uzturētu dabas aizsardzības infrastruktūru un kompensētu aizsargājamās teritorijās noteiktos ierobežojumus. Dabas aizsardzības efektivitātes uzlabošanai vispirms nepieciešama labāka sadarbība starp valsts institūcijām, tad sadarbība ar pašvaldībām un zemju īpašniekiem. Minētie ilgstoši nerisinātie jautājumi noveduši pie galēji pretrunīga Latvijas ainavas vērtējuma dažādu speciālistu vidē – vieniem pieņemama ir Latvijas mozaīkveida lauksaimniecības ainava ar mājām, tūrumiem, pļāvām un ganībām, mežu puduriem un mežiem. Otriem svarīgākā liekas vairs neizmantota poldera platībā bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai izveidota ĪADT, kas nevar izdzīvot bez agrāk mākslīgi izdarītajiem pārveidojumiem. Patiesība ir kaut kur pa vidu.

Ainavu apsaimniekošana un aizsardzība ir ļoti komplicētu pasākumu kopums, kurā jāprot saskaņot dažādu interešu grupu vēlmes. Tai jābalstās uz ilgtspējīgas attīstības principiem, mēģinot savienot ainavu kontrolētu attīstību ar ekonomiskajām un sociālajām izmaiņām, kas parasti būtiski maina arī ainavas. Svarīgi ir apzināties, ka ainavas veidošanās notiek nepārtrauktā mijiedarbībā starp dabu un sabiedrību, tā ir arī tautsaimniecības attīstības spogulis un sabiedriskās apziņas un estētisko priekšstatu atspulgs. Bieži vien ainavas uzskatāmi parāda sabiedrības šauru un provinciālo skatījumu uz mūsu dzīves vidi, ko apstiprina kūlas ugunsgrēki, latvāņu audzes, bebru pārpilnība, ar krūmiem aizaugušas upju palienes un pārauguši pilskalni. Tomēr tas arī pierāda, ka ainavu var saglabāt un uzturēt, tikai apzinoties visu tās elementu īpatnības un mijiedarbību. Diez vai ir reāli cerēt, ka līdz 2020. gadam Latvijas laukos atkal dominēs vēsturiskā agrārā ainava, ar pilnībā izmantotām pļavām un ganībām, ka būs attīrītas aizaugušas upju palienes, samazināta ezeru aizaugšana, izcirsti skatupunkti uz vēsturiski nozīmīgām vietām. Tāpēc prioritāte ir muižu un piļu parku un ar tiem saistīto vēsturisko ainavu saglabāšana, kā arī ainavas apmeklēšanas iespēju paplašināšana, izveidojot purvu un mežu takas, laipas un kāpnes pie klintīm un atsegumiem u.tml.

5.5. Kultūras mantojuma saglabāšana

Ne atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā, ne Plūdu plānā nav sniegta informācija, cik daudzi no Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas sagatavotajā sarakstā iekļautajiem 8579 kultūras objektiem atrodas Lielupes apgabalā. Tomēr Lielupes un tās pieteku ielejas ar vēsturiskajiem ceļiem un daudzajām latviešu un krustnešu apmetnēm liek secināt, ka te varētu atrasties liela daļa no visas Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma. Latvijas dabas un kultūras pieminekļu datu bāzē (www.lu.lv/daba/) ir iekļauti ģeoloģiskie, bioloģiskie, arhitektūras un arheoloģijas pieminekļi, to skaitā, apmēram 2500 koki, 490 atsegumi, 231 alas, 441 parki, apmēram 2050 dzīvojamie nami, 800 baznīcas, 559 muižas, 545 pilis, vairāk nekā 800 apmetnes. Saraksts vien nedod iespēju novērtēt šo pieminekļu ietekmi uz vidi vai arī vides izmaiņu iespējamo ietekmi uz pašiem pieminekļiem. Minētie objekti bieži atrodas vienuviet, piemēram, muiža vai pils parasti ir saistīta ar parku, kurā aug dižkoki, savukārt to telpās var atrasties mākslas pieminekļi. Ģeoloģiskie pieminekļi, piemēram, atsegumi, var būt saistīti ar alām un avotiem.

Lielupes apgabals nav iedomājams bez Bauskas, Jelgavas un Mežotnes pilīm un to parkiem. Īpaši jāatzīmē arī Rundāles pils, Eiropas līmeņa kultūras mantojums, kā arī Tērvetes vēstures un dabas objekti.

Ir atzinīgi vērtējams Lielupes apgabala konsultatīvās padomes un arī nevalstisko organizāciju ieguldījumu kultūras mantojuma apzināšanā un saglabāšanā pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanas laikā. Tas dod pamatu cerēt, ka arī atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanas laikā šiem jautājumiem tiks pievērsta pietiekami liela uzmanība.

6. Vides stāvokļa iespējamās izmaiņas, ja plānošanas dokuments netiktu īstenots

Līdzīgi kā visi upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāni un plūdu riska pārvaldības plāni, atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns nav skatāms atrauti no pārējās valsts vides politikas. Tas ir tieši saistīts ar Latvijas nacionālās attīstības plānu un plānošanas dokumentiem, kas nosaka ES fondu apguvi. Tādējādi šie plāni ir Latvijas vides politikas un ES finanšu plānošanas perioda 2014.-2020. gadam īstenošanas nosacījumu projekcija upju baseinu apgabala griezumā, tuvinot šo vispārīgo politiku konkrētos ūdensobjektos veicamajiem pasākumiem. Tie nav attīstības plānošanas dokumenti, kas var radīt tiešus draudus vides kvalitātei un pasliktināt ūdens kvalitāti Lielupes apgabalā, vai radīt problēmas tā izmantošanā. Attiecībā uz Plūdu plānu integrēšanu atjaunotajā Lielupes apsaimniekošanas plānā jāatgādina, ka jau pirmajā Lielupes apsaimniekošanas plānā plūdu ietekme tika izvērtēta.

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju aizsardzība, komunālo notekūdeņu un sadzīves atkritumu apsaimniekošana norisinātos arī bez to plānošanas upju baseinu apgabalu mērogā. Tomēr neplānojot rīcības atbilstoši katram ūdensobjektam noteiktajiem mērķiem, to kvalitāte netiks būtiski uzlabota. Bez plāniem nav iespējama vienota izpratne par ūdens kvalitātes un plūdu pārvaldības mērķu saistību un to sasniegšanas līdzekļiem. Arī sadarbība starp valsts un pašvaldību iestādēm un nevalstiskajām organizācijām ūdeņu stāvokļa uzlabošanas jomā un sabiedrības iesaiste atbilstošos pasākumos būtu mazāk aktīva bez šiem plāniem.

7. Risinājumi, lai novērstu vai samazinātu plānošanas dokumenta un tā iespējamo alternatīvu neīstenošanas riskus

Nemot vērā Latvijas kā ES dalībvalsts saistības, tai nav citas alternatīvas, kā īstenot Ūdeņu direktīvu un Plūdu direktīvu, savlaicīgi sagatavojot atjaunoto Lielupes apsaimniekošanas plānu un Plūdu plānu un īstenojot tajos iekļautos pasākumus. Vides pārskata 5.nodaļā jau bija minēti trīs iespējamie scenāriji:

- 1) atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns tiek īstenots pilnā mērā un savlaicīgi;
- 2) atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns tiek īstenots daļēji un ar novēlošanos;
- 3) atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna pasākumi izrādās nepietiekami, lai pilnībā sasniegtu labu ūdens kvalitāti visos ūdensobjektos.

Izvērtējot tieši Latvijā pastāvošos riskus, Lielupes apgabalā varētu izdalīt vismaz četrus galvenos problēmjasautājumus.

Vispirms Latvijas apstākļos jādomā par vides un ūdeņu pārvaldības efektivitātes uzlabojumiem. Daudzās citās ES dalībvalstīs upju baseinu apsaimniekošana tiek koordinēta centrālo valdību vai reģionālo valdību tiešā vadībā un parlamentu regulārā pārraudzībā. Tomēr visas šādas valstis ir vai nu ar daudz blīvāku apdzīvotību, vai attīstītāku tautsaimniecību (piemēram, Nīderlande). Citās valstīs, kurās dzeramā ūdens ieguvei tradicionāli izmantoti ar upju ielejām saistīti ūdens horizonti, ir izveidojušies milzīgi ūdenssaimniecības uzņēmumi, kas savu darbību koordinē visa lielbaseina robežās (piemēram, „Temzas ūdens” Apvienotajā karalistē, „Luāras ūdens” un „Sēnas ūdens” Francijā). Pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna darbības laikā jauna ūdens pārvaldības sistēma Latvijā nav veidota, aizvien vēl galvenais koordinācijas instruments ir upju baseinu apgabalu konsultatīvās padomes. Darbojoties kopš 2003. gada, visas konsultatīvās padomes ir ieguvušas zināmu darbības pieredzi, devušās ievērojamu ieguldījumu pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanā. Tomēr neviens nav izvērtējis, vai tikai ar šāda konsultatīvā instrumenta palīdzību atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošana atbilstīgā līmenī vispār ir iespējama.

Galvenais finanšu avots apsaimniekošanas plāna īstenošanai pirmajā plānošanas posmā bija Latvijai pieejamais ES fondu finansējums. Kā galvenais līdzekļu avots tas paliks arī atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanas periodā, kaut arī mazākā apmērā. Latvijas pašvaldības ļoti nopietni īsteno ieguldījumus ūdenssaimniecības infrastruktūrā, izmantojot visus pieejamos finanšu instrumentus, ieskaitot valsts budžeta finansējumu, pašvaldību budžetu, dažādus fondus un banku aizņēmumus. Tāpēc par riskiem uzskatāmi ES finanšu instrumentu 2014.-2020. gada periodam izmantošanas nosacījumu apstiprināšanas aizkavēšanās, kā arī sarežģījumi ar projektu sagatavošanu un vadību.

Sabiedrības sekmīga iesaistīšana vides jautājumu risināšanā, tai skaitā ūdeņu apsaimniekošanas pasākumos, ir viens no priekšnosacījumiem izvērīto mērķu sasniegšanai. 2015.gadā pieņemtais Ūdenssaimniecības pakalpojumu likums un 2016.gadā pieņemtie normatīvie akti ūdenssaimniecības pakalpojumu jomā liek cerēt, ka Latvijas apdzīvoto vietu iedzīvotāji beidzot tiks atbildīgi orientēti ierīkot pieslēgumus centralizētajiem ūdensapgādes un kanalizācijas tīkliem. Pretējā gadījumā apdzīvoto vietu nomalēs izbūvētās centralizētās ūdenssaimniecības sistēmas būs uzskatāmas par mazefektīviem ieguldījumiem. Izvērtējot pirmā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanu, jāatzīst, ka tika iedzīvotāji daudzi projekti pārrobežu baseinos, kā arī projekti starp vairākām pašvaldībām vienā sateces baseinā. Kopumā visās aktivitātēs iesaistījās tūkstošiem sabiedrības locekļu daudzās pašvaldībās. Tomēr jāapzinās, ka tas joprojām ir ļoti maz, lai sasniegtu labu stāvokli visos ūdensobjektos,

ūdens aizsardzības pasākumus veiktu visās pašvaldībās un iesaistītu tajos uzņēmējus un plašu sabiedrību. Pārrobežu riski sīkāk apskatīti 4.4. un 9.nodaļā.

8. Iespējamie kompensēšanas pasākumi

Atjaunotais Lielupes apsaimniekošanas plāns ir vides politikas plānošanas dokuments ūdens aizsardzības un apsaimniekošanas jomā. Kā tādām tam nav paredzama nekāda negatīva ietekme uz vidi kopumā, tai skaitā uz ĪADT vai Eiropas nozīmes biotopiem. Tādēļ šai plānā nav nepieciešami un nav paredzēti kompensācijas pasākumi visa apgabala vai ūdensobjektu mērogā. Visi atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna pasākumi vērsti uz ūdens kvalitātes uzlabošanu katrā atsevišķā upē vai ezerā, Lielupes apgabalā kopumā un – gala rezultātā – Rīgas jūras līcī un Baltijas jūrā.

Arī Lielupes Plūdu plāns ir vides politikas plānošanas dokuments ūdens ūdeņu apsaimniekošanas jomā, kurā ietvertie plūdu risku samazināšanas pasākumi iedzīvotāju aizsardzībai un iespējamo saimniecisko zaudējumu samazināšanai nav pretrunā ar dabas aizsardzības prasībām. Tomēr jāapzinās, ka atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanas laikā tiks sagatavoti, izvērtēti un realizēti tūkstošiem projektu, no kuriem lielākie un pretrunīgākie varētu būt tieši plūdu risku samazināšanas projekti. Ne valsts, ne pašvaldības nedrīkst pieļaut iedzīvotāju bojā eju un materiālo vērtību vai kultūras mantojuma zudumu. Bez tam plūdi negatīvi ietekmē ūdenssaimniecības nozari, bojā notekūdeņu attīrīšanas būves, ieskalo ūdeņos notekūdeņu dūņas un dažādu piesārņojumu no applūdušajām teritorijām, tādējādi nodarot ilgstošu un reizēm pēc apjoma ievērojamu kaitējumu. Tāpēc, izvērtējot pretplūdu pasākumus, jāņem vērā plūdu ietekmēto teritoriju urbanizācijas pakāpe un mitruma regulēšanas sistēmu reālās iespējas tajā. Detalizēts ietekmes un ieguvumu izvērtējums veicams katra konkrēta projekta ietekmes uz vidi izvērtējuma gaitā.

Jāapzinās, ka atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna darbības laikā tiek sagaidīta kaut daļēja NAP2020 definēto attīstības mērķu izpilde Bez ekonomiskās izaugsmes nebūs arī investīciju vides sakārtošanā, bet iedzīvotāji no problēmu reģioniem turpinās doties darba meklējumos uz citām ES dalībvalstīm. Tomēr vērtējot attīstības iniciatīvas rūpniecības, lauksaimniecības, zivsaimniecības, transporta un enerģētikas jomā, jāņem vērā jau esošās slodzes konkrētos ūdens objektos un visā Lielupes apgabalā, lai nepalielinātu pretrunas starp esošo ūdens kvalitāti un 2021. gada mērķiem.

9. Plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamās būtiskās pārrobežu ietekmes novērtējums

Latvijas virszemes ūdeņu ietekme uz citām valstīm ir ļoti maza – tikai valsts ziemeļaustrumos vairāku upju baseini no apmēram 2000 km² lielas platības savus ūdeņus

aizvada uz Veļikajas upes baseinu Krievijas Federācijā. Vairāk nekā 50% no Latvijas noteces veidojas ārpus Latvijas teritorijas, tādēļ pārrobežu piesārņojums pārsniedz Latvijas teritorijā emitētā punktveida piesārņojuma apjomu. Apmēram puse no Lielupes sateces baseina atrodas Lietuvas teritorijā, šī sateces baseina upes pārsvarā nes ūdeņus uz Latviju. Tāpēc Latvijā notiekošo saimniecisko darbību ietekme uz ūdeņiem Lielupes apgabala Lietuvas daļā vērtējama kā nenozīmīga.

Virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzības un apsaimniekošanas jomā eksistē divi starptautiski instrumenti. ANO formātā galvenais starpvalstu sadarbības instruments ir Konvencija par pārrobežu ūdensteču un starptautisko ezeru izmantošanu un aizsardzību. Tās dalībvalstis ir pilnīgi visas Baltijas jūras baseina (arī Lielupes sateces baseina) valstis. Šī konvencija nosaka pamatprincipus starptautisku līgumu slēgšanai par pārrobežu ūdeņu apsaimniekošanas un aizsardzības jautājumiem. Otrs mehānisms ir Ūdeņu direktīva, kas prasa sadarboties un izstrādāt vienotus upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plānus visām valstīm, kam ir kopīgu upju sateces baseini. Starp Latvijas un Lietuvas institūcijām, kas atbild par vides aizsardzību un upju baseinu apsaimniekošanu, ir noslēgtas vienošanās par sadarbību. Lai arī 2016.-2021.gadam netika izstrādāts kopīgs upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns, 2016.gada sākumā ir sagatavots dokuments, kas raksturo ūdeņu stāvokli abu valstu pierobežā. Tuvākajos gados ir plānots šādu informācijas apmaiņu izvērst.

10. Plānošanas dokumenta īstenošanas monitorings

Politikas plānošanas dokumenta īstenošanas monitoringa nepieciešamību nosaka MK noteikumi Nr.157. Monitoringu veic, lai konstatētu dokumentā paredzēto rīcību tiešo vai netiešo ietekmi uz vidi un lai noteiktu, vai nepieciešams izstrādāt plānošanas dokumenta grozījumus. MK noteikumi prasa monitoringam izmantot valsts statistikas datus, informāciju, kas iegūta, veicot vides monitoringu, kā arī citu Vides pārskata izstrādātajam pieejamu informāciju. Savukārt izstrādātājs sastāda monitoringa ziņojumu un atzinumā par vides pārskatu noteiktajā termiņā iesniedz to VPVB. Monitoringa ziņojumā apkopo pieejamo informāciju un ietver vismaz ar plānošanas dokumenta īstenošanu saistīto vides stāvokļa izmaiņu un to tendenču raksturojumu. Savukārt VPVB reizi gadā apkopo iesniegtos monitoringa ziņojumus un iesniedz valsts SIA LVĢMC.

Vides pārskatā jau norādīts, ka ziņojumu par upju baseinu apsaimniekošanas plānu un plūdu riska pārvaldības plānu izstrādi un īstenošanu iesniegšana Eiropas Komisijai ir Latvijas kā ES dalībvalsts pienākums. LVĢMC ir arī šādu ziņojumu sagatavotājs, tādēļ šobrīd atbilstoši normatīvajiem aktiem tiek prasīts dubults abu minēto plānu īstenošanas monitorings Tomēr formāli LVĢMC ir jāiesniedz monitoringa ziņojums VPVB par atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna un Plūdu plāna īstenošanu. Visoptimālāk to būtu darīt 2018. gada beigās, kad LVĢMC arī Eiropas Komisijai jāiesniedz ziņojums par atjaunotā Lielupes apsaimniekošanas plāna īstenošanu. Nākamais termiņš īstenošanas monitoringa ziņojumam ir 2022. gada sākums, jo 2021. gada beigās būs jāapstiprina atkārtoti atjaunotie upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu riska pārvaldības plāni 2022.-2027.gadam, kuros būs izvērtējums par otrā perioda plānu īstenošanas rezultātiem.

11. Vides pārskata kopsavilkums

Plānošanas dokumenta nosaukums:	1) Lielupes upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016.-2021. gadam 2) Lielupes upju baseinu apgabala plūdu riska pārvaldības plāns 2016.-2021. gadam (divi atsevišķi, bet savstarpēji integrēti dokumenti Lielupes upju baseinu apgabala teritorijai, tādēļ abiem veikts kopīgs stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums un sagatavots viens Vides pārskats.)
Izstrādātāja nosaukums, adrese, tālruna numurs un mājas lapas adrese internetā:	VARAM, Peldu iela 25, LV-1494, Rīga Tālrunis: 67026515 e-pasts: pasts@varam.gov.lv www.varam.gov.lv
Joma, uz kuru attiecas plānošanas dokuments:	Vides politika, ūdens aizsardzības un apsaimniekošanas joma
Plānošanas dokumenta izstrādes termiņš un ilgums:	Plānošanas dokumenti apstiprināti 2015.gada 22.decembrī
Darbības periods:	2016.-2021. gads
Darbības teritorija:	Latvijas Republika, Lielupes upju baseinu apgabals

Ūdeņu direktīva izveido visaptverošu sistēmu virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzībai. Tās galvenais mērķis ir saglabāt un uzlabot virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti. Šajā nolūkā tā paredz specifisku plānošanas dokumentu – upju baseina apgabalu apsaimniekošanas plānu – izstrādi un atjaunošanu reizi sešos gados. Pirmie apsaimniekošanas plāni un pasākumu programmas tika apstiprināti ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojumu Nr.143 2010. gadā un aptvēra 2010.-2015.gadu. Atjaunotie apsaimniekošanas plāni paredzēti 2016.-2021. gadam

Plūdu direktīva uzdod dalībvalstīm veikt plūdu riska sākotnējo novērtējumu, pamatojoties uz to noteikt plūdu apdraudētās teritorijas katrā upju baseinu apgabalā un šīm teritorijām sagatavot plūdu iespējamo postījumu kartes un plūdu riska kartes, kā arī plūdu riska pārvaldības plānus.